

ONZICHTBARE TORENS

Bemiddelen in een turbulent historisch kader

Onzichtbare Torens - Bemiddelen in een turbulent historisch kader

Hannah De Vidts

Promotoren: Jan Mannaerts, Hans Lust

Begeleiders: ir.-arch. Kris Buyse, prof. ir.-arch. Tijl Vanmeirhaeghe, arch. Koen Van Bockstal

Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van
Master of Science in de ingenieurswetenschappen: architectuur

Vakgroep Architectuur en Stedenbouw
Voorzitter: prof. dr. ir. Arnold Janssens
Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur
Academiejaar 2016-2017

Onzichtbare Torens - Bemiddelen in een turbulent historisch kader

Jan Spitaels

Promotoren: Jan Mannaerts, Hans Lust

Begeleiders: ir.-arch. Kris Buyse, prof. ir.-arch. Tijl Vanmeirhaeghe, arch. Koen Van Bockstal

Masterproef ingediend tot het behalen van de academische graad van
Master of Science in de ingenieurswetenschappen: architectuur

Vakgroep Architectuur en Stedenbouw
Voorzitter: prof. dr. ir. Arnold Janssens
Faculteit Ingenieurswetenschappen en Architectuur
Academiejaar 2016-2017

Coverafbeelding: *Inplanting Onzichtbare Toren - massa / leegte*, op schaal 1:5000

Toelating tot bruikleen

De auteurs geven de toelating deze masterproef voor consultatie beschikbaar te stellen en delen van de masterproef te kopiëren voor persoonlijk gebruik. Elk ander gebruik valt onder de beperkingen van het auteursrecht, in het bijzonder met betrekking tot de verplichting de bron uitdrukkelijk te vermelden bij het aanhalen van resultaten uit deze masterproef.

The authors give permission to make this master dissertation available for consultation and to copy parts of this master dissertation for personal use. In the case of any other use, the limitations of the copyright have to be respected, in particular with regard to the obligation to state expressly the source when quoting results from this master dissertation.

BEDANKT

Jan Mannaerts en Hans Lust.

Jullie gevatte bemerkingen hebben de oefening in goede banen geleid.

Filippo De Pieri (Politecnico di Torino).

Grazie per aver condiviso la vostra conoscenza su Torino.

Eva, Kaat, Sara, Thomas en Tom.

Het was een genoegen om samen met jullie naar de essentie te zoeken.

Onze ouders.

Gedurende de voorbije jaren waren jullie onze rots in de branding.

Ontwerppartner.

De uitwisseling van onze ideeën was kostbaar en inspirerend.

Hannah De Vidts & Jan Spitaels, 2017

abstract	9
extended abstract	11

een	15
INLEIDING	17
SITUERING	23
torenhoog	26
historie	30
site	46
PROGRAMMA	63
zorg	65
detentie	69
conclusie	73

twee	75
STEDELIJKE INGREEP	77
volumetrie	82
(on)zichtbaar?	90
zichtbaar!	100
ONTWERP	111
façade	112
plint	118
zorghuis	130
detentiehuis	136
(zorg)school	145
woontoren	150
conclusie	158
MAQUETTE	167

bibliografie	183
--------------	-----

ABSTRACT

In de Masterproef *Onzichtbare Torens – Bemiddelen in een turbulent historisch kader*, wordt aan de hand van een ontwerpend proces op zoek gegaan naar kwaliteiten van de stedelijke centrumtoren als een mogelijk verdichtingsmodel.

Het neemt de woontoren in de stad als uitgangspunt in een repliek op een heersende tendens, waarin bouwhoogte al te vaak wordt gereduceerd tot een louter kwantitatieve parameter. Het onderzoek wil uitdrukkelijk aantonen en overtuigen dat een onzichtbare stadstoren zijn dienst verleent aan het stedelijk landschap waarboven hij uittoert.

De stadskern van Turijn vormt het ruimtelijk kader van de ontwerp oefening, die zich, over diverse schalen heen, toelegt op de inbedding in het stadsweeftel. Een niet-onbelangrijk aandeel van het werk gaat naar een historische analyse van de Noord-Italiaanse stad.

Meer dan onzichtbaar blijven, wil de stadstoren bovenal gepast verzoenen en meebouwen aan het publieke straat- en pleinleven. Ontwerpmatig probeert de thesis doelgerichte antwoorden te formuleren op prangende vragen over wonen, identiteit, collectiviteit, inclusie, (re-)integratie, het samenleven ...

De scriptie spitst zich in het bijzonder toe op de versmelting van uiteenlopende woonvormen. Als voorvechter van een rijke sociale mix in de stad, gaat het werk aan de slag met o.a. de behoefte aan een leefbare, inclusieve zorg- en detentiehuisvesting – bij dewelke het risico op isolering problematisch is. In zijn totaliteit tracht het ontwerp het (*hoog*) *wonen* uit zijn isolement te halen.

EXTENDED ABSTRACT

Invisible Towers - Interceding in a turbulent historical context

Hannah De Vidts & Jan Spitaels, 2017

This master's thesis *Invisible Towers - Interceding in a turbulent historical context*, searches through architectural design for qualities of the city tower, as one of the many solutions for urban densification. To counter a contemporary tendency of reducing building height to a mere quantitative parameter, this dissertation considers the residential tower in the heart of the city, as its starting point.

On the one hand the work tends to conquer the fear of (exceptional) heights within the inner center of the historical city. Too often, high rises are expelled to the periphery, standing solitarily and isolated from the vibrant city. On the other hand, however, the thesis also expresses its concerns about prudently adding a few more building levels in that same city heart, supposedly not to harm the environment, while still increasing density. The research expresses valuable arguments to demonstrate its serviceability to the underlaying urban landscape.

The spatial context for this specific design exercise is the North Italian old town of Turin, which is thoroughly analysed in the first part of the thesis. In the second part, interweaving the tower building in its urban fabric is conceived to be a multi-scale affair, going from drawing the skyline to defining complex programmatic proposals.

Besides being *invisible*, the tower – above all – wants to appropriately reconcile and build the public life in the streets, on the square, in the parc... Through design, this research tries to accurately answer pressing questions on living, identity, collectivity, inclusion, (re-) integration, society... within the vibrant context of the city center.

The dissertation specifically focuses on melting together different residential forms. Moreover, during research, there is an explicit urge to pursue a rich social mix in the urban life. Therefore – on top of a more traditional, still collective, living idea – the design gives tongue to unconventional social needs, such as livable, inclusive care and detention housing. In its totality the design includes the anti-isolation of living, whether in terms of inhabiting the high rise, or in terms of feeling welcome and accepted by urban society.

een

INLEIDING
SITUERING
PROGRAMMA

Dit werk is het resultaat van een ontwerpgericht Masterproefonderzoek dat kadert in een verzameling scripties, gebundeld onder de noemer "Onzichtbare Torens". De thesisstudio vindt zijn oorsprong in een gedeelde interesse voor de stad als *producent van leefomgevingen* bij uitstek. De reeks kan worden gelezen als een ode aan centrumstedelijk wonen, weliswaar met bewustzijn voor een heersende verdichtingsproblematiek in (Europese) historische steden. Als een der kwalitatieve antwoorden op dat ruimtelijk vraagstuk wordt in deze uitgegaan van het stapelen in de hoogte: de woontoren.

Hoger bouwen als waardevolle verdichtingsstrategie wordt ook door ruimtelijk beleidsmakers niet langer betwist. En toch lijkt het alsof hoogtevrees ertoe bijdraagt dat torens angstvallig worden gebannen uit de stadskern, verdreven naar de periferie, daar waar ze op veilige afstand van het stadscentrum een solitair bestaan kennen. Anderzijds wordt over de stadskern met uiterst gemak beweerd dat de luttele toevoeging van een of twee bouwlagen de omgeving niet zou schaden. Alsof dat zo'n evidentie is.

"Gent is 156 km² groot, daarbinnen moeten we het doen. [...] Dat wil zeggen: hoger en iets kleiner bouwen. [...] Mensen zijn daar bang voor en toch moeten we die hoogtevrees overwinnen. Het gaat om één of twee lagen meer. Daarmee doe je de omgeving geen pijn. Langs de stadsring kun je tot vijf of zes lagen gaan. [...]" - Sven Taeldeman, Gents schepen van Stadsontwikkeling, Ruimtelijke Planning en Wonen ¹

Het ontwerp van de onzichtbare toren gaat niet uit van de schadebeperking tegenover zijn omgeving. Integendeel, de opgave begint bij een positieve en uitdrukkelijke wens naar verweving van de stedelijke toren in zijn onderliggend stadsweeftel en bij de overtuiging dat de toren betekenisvol kan verschijnen en meespelen in de stad. Misschien respecteert die ene uitschieter – beduidend hoger dan zijn aanhanger, maar wel uiterst precies ingepland – zijn omgeving zelfs meer, dan wanneer kroonlijsten (onnauwkeurig) worden uitgelijnd tot een soort van *zeedijkarchitectuur*. ²

1 TAEDEMAN S.
<Hoger bouwen, kleiner wonen>
De Standaard (12 juli 2017)

2 VAN BROECK L.
<Legislating Architecture - de relevantie voor België>
A+ (01 februari 2017)

Interpreteer *Onzichtbaar* daarom ook niet letterlijk! De toren staat fier, maar zonder zich te vervreemden van zijn context en dus nimmer solitair. Het gezamenlijk referentiewerk "Onzichtbare Torens", als toevoeging bij de reeks studentenontwerpen, herinnert aan meer en minder geslaagde ontwerp pogingen om de toren op gepaste wijze in zijn stedelijk milieu in te planten.

Behoorlijk wat steden met een historische bedding verhouden zich sceptisch, getraumatiseerd, bevreesd en meedogenloos tot centrumtorens. Precies zij zijn het opportune speelveld van deze ontwerpoefening. In die zin poogt dit werk (opnieuw) een lans te breken voor de stedelijke woontoren. Het is geen pleidooi voor een intensief en algemeen verspreid hoogbouwbeleid waarin bouwhoogte louter een zaak wordt van rekenkundig rendement. De thesis spreekt zich uit over een specifieke gevalstudie op een unieke, bestaande centrumstedelijke plek met alle contextuele randvoorwaarden van dien.

Een expliciete nadruk komt dan logischerwijs te liggen op een sokkel, die als moderator de dialoog leidt tussen de toren, het stedelijk bouwblok en het energieke maaiveld. Met grote gevoeligheid voor volumetrie en gevelgeleding zoekt de sokkel naar aangrijpingspunten uit zijn omgeving en vormt het de koppeling tussen alle aanwezige schalen. Met het gepast proportioneren wordt tevens geraakt aan de definitie van *toren*, die – zo vinden wij – heel sterk gebonden is aan een context, benadering, verhoudingen van bouwhoogtes, maat van de voetafdruk... met andere woorden niet eenvoudigweg in eenduidige regels te vatten.

Deze thesis gaat dan ook voorbij aan een compleet irrelevante wedijver om *de grootste* te willen hebben. Het spreekt misschien vanzelf dat het ontwerp zich niet agressief verhoudt tot zijn omgeving. Toch zijn er genoeg voorbeelden te bedenken van ijle torens met hoogtechnologische glasvliesgevels die transparantie en onzichtbaarheid ambiëren, maar eenzaam en asociaal stranden. De open ruimte rondom zulke alleenstaande torens, licht het torenvolume alzijdig en dominant uit, en maakt het nagenoeg onmogelijk om te interageren met de stad. Dergelijk geïsoleerd en objectmatig torenmodel is al wat de onzichtbare toren niet is.

In deze ontwerpgerichte masterproef wordt gestreefd naar een trotse en verzoenende architectuur met de overtuigingskracht om beleidsmakers warm te maken voor de centrumstedelijke woontoren. Aan de hand van dit werk willen we komaf maken met de vijandige sfeer die lijkt te heersen tussen de stad en de toren. Zowel morfologisch als maatschappelijk wil de toren bemiddelen in een turbulent historisch kader, met name het stadscentrum van Turijn.

INLEIDING
SITUERING
PROGRAMMA

De zoektocht naar een kansrijke plaats in een stadskern, maakt wezenlijk onderdeel uit van het werk. Het gaat er niet alleen om de tekortkomingen van een plek te erkennen, maar ook en vooral om opportuniteiten voor de stadstoren te zien. De beslissing om de ontwerp-oefening op Turijn te richten is daarenboven niet toevallig als we waarnemen hoe de stad – net als vele oude Vlaamse steden – kampt met vragen over stadsuitbreiding, mobiliteit, industriële groei... En precies zoals in Vlaanderen hanteert het dezelfde reflexen, wanneer de stedelijke woontoren de kop opsteekt. Angstrilling. Immense wolkenkrabbers aan de stadsrand worden uiteraard niet geschuwd: zij doemen op langs de grens met het *centro storico* van Turijn.

We formuleren de oefening als een tweesnijdend zwaard: enerzijds verbinden wij ons tot de uitdaging om het ontwerp, in zijn concrete context, met alle randvoorwaarden van dien, tot ontwikkeling te brengen. Anderzijds dagen we zelf uit. We bieden weerwoord aan een alomtegenwoordige behoudsgezinde attitude, ten aanzien van de minste aanraking met het Italiaans historisch weefsel.

Over Italië kan heel algemeen gezegd worden dat het, doorheen zijn lange geschiedenis, een rijke torentraditie gekend heeft. Het dankt die reputatie aan zijn talloze wereldberoemde bouwwerken uit verschillende geschiedkundige periodes.

Torre Campanaria
<eigen foto>

Denk bijvoorbeeld aan de overvloed aan kerken, soms met reusachtige koepelconstructies en de typisch vrijstaande klokkentorens: *campanili*. Maar ook uit zijn meer recente geschiedenis blijkt dat Italië het bouwen van iconische torengebouwen in de vingers heeft.

Torre Velasca

<<http://www.lemoniteur.fr>>

geraadpleegd op 27 juli 2017

Torre Pirelli

<<http://search.fondazionepirelli.org>>

geraadpleegd op 27 juli 2017

In de jaren vijftig en zestig van de twintigste eeuw speelde de Italiaanse ingenieurs- en torenbouwkunde een hoofdrol in Europa, met Milanese mijlpalen als de *Torre Velasca* uit 1958, door Studio BBPR en Ernesto N. Rogers, en de *Torre Pirelli* van 1960, door Gio Ponti en Pier Luigi Nervi. Het Italiaans rationalisme werd een begrip op zich. Eigenlijk was het zelfs iets vroeger, nog voor de tweede wereldoorlog, dat in Turijn ook al een keer werd geëxperimenteerd met een stedelijke woontoren in een – niet eens zo verkeerde – poging om onzichtbaarheid te ambiëren. De *Torre Littoria* maakt sinds 1934 deel uit van het Turijns portret.

TORENHOOG

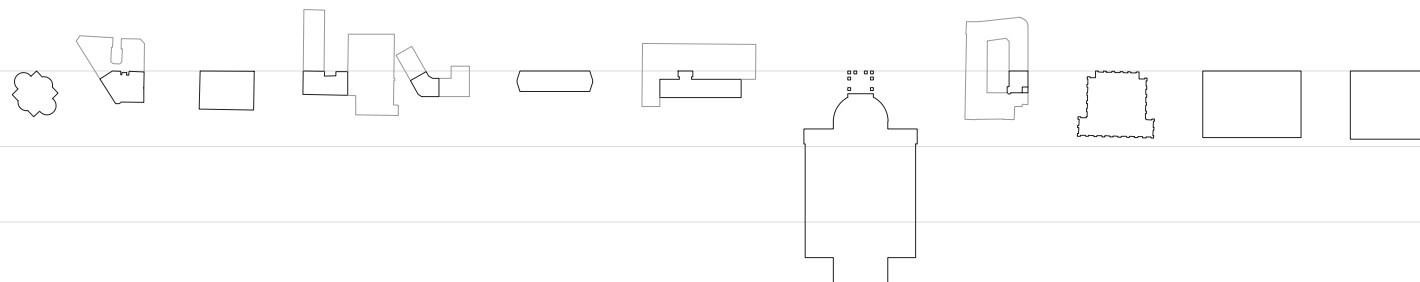
Het stadslandschap van Turijn geeft een vlakke, wijd gespreide horizontale indruk. Dat beeld ontstaat uit een combinatie van het haaks stratenpatroon, het langgerekt Alpendecor en de rigoureuze uitgelijnde kroonlijsthoogtes. In een eerste ogenblik vallen meteen enkele pieken op. De bekendste: *Mole Antonelliana*, de zichtbaarste: *Grattacielo Intesa San Paolo* en de reeds vermelde: *Torre Littoria*.

Bij een grondigere lezing van het stadssilhouet onderscheiden zich, op subtiele wijze, minder opvallende, doch gewaagde toppen, die boven de veilige kroonlijst uittorenen. In vele gevallen zijn zij de vertolking van het naoorlogse optimisme uit de jaren vijftig en zestig. Hun aanwezigheid blijft eerder onopgemerkt, terwijl ze met zekerheid toch ook beginnen meespelen op de grotere schaal.

I
O

I
100

Foto's van links naar rechts:
<<https://www.cronacaqui.it>>
<<http://www.atlanteditorino.it>>
<<https://www.ikhals.com>>
<<http://droledevie50.blogspot.be>>
<<http://www.museotorino.it>>
<<http://www.museotorino.it>>
<<http://www.museotorino.it>>
<<http://www.anelloverde.org>>
<<https://triticodelledelizie.com>>
<<http://www.museotorino.it>>
<<http://www.abitare.it>>
<eigen foto>
geraadpleegd op 21 juli 2017

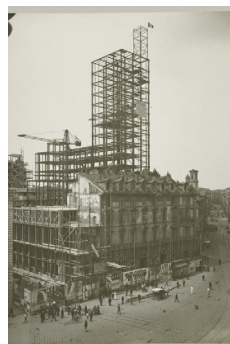
Chiesa di Santa Maria Del Monte

47 m

Architect:
Ascanio Vitozzi

1656

Torre Littoria

87 m

Architect:
Armando Melis de Villa

1934

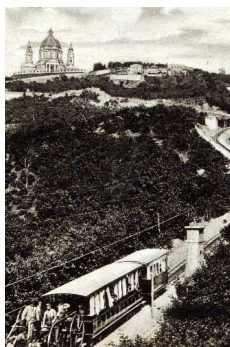
Basilica di Superga

75 m

Architect:
Filippo Juvarra

1731

Casa Saiba

54 m

Architect:
Domenico Morelli

1949

Mole Antonelliana

167 m

Architect:
Alessandro e Costanzo
Antonelli

1863

Torre XX Settembre

51 m

Architect:
Gino Salvestrini

1951

Torre Solferino

59 m

Architect:
Gualtiero Casalegno

1952

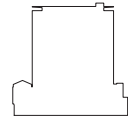

Grattacielo RAI

72 m

Architect:
Aldo Morbelli

1968

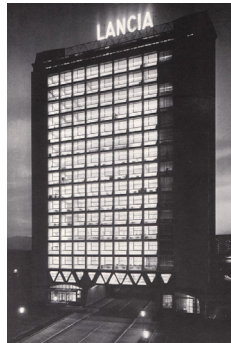
Grattacielo Lancia

62 m

Architect:
Rosani Partesi Pugno

1957

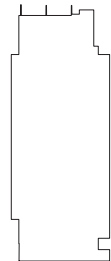

Grattacielo Intesa San Paolo

167 m

Architect:
Renzo Piano

2015

Torre BBPR

57 m

Architect:
Gruppo BBPR

1961

Grattacielo Regione Piemonte

209 m

Architect:
Massimiliano Fuksas

under constructie

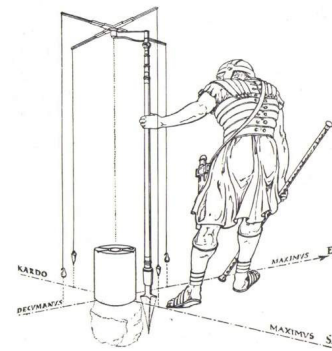

HISTORIE

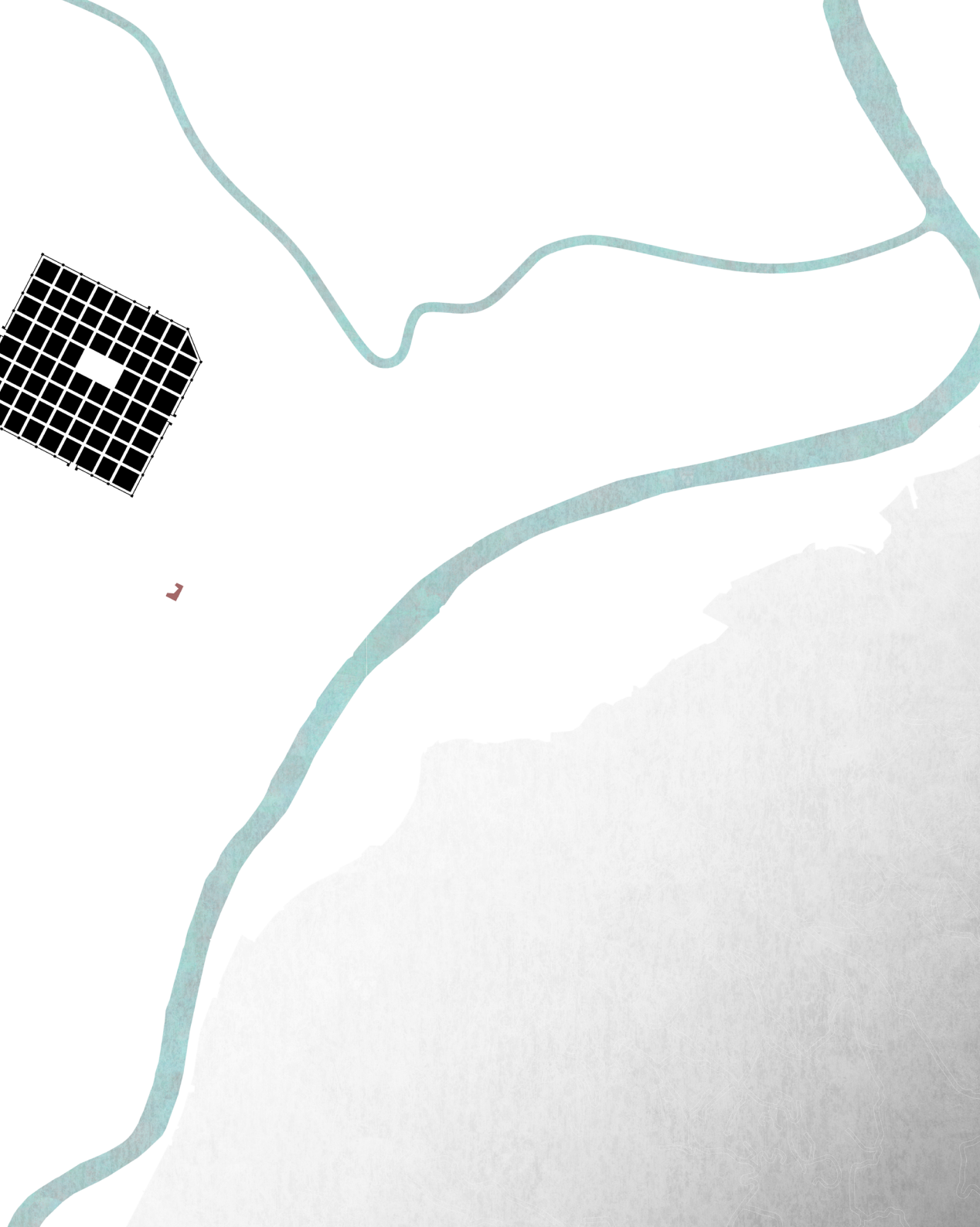
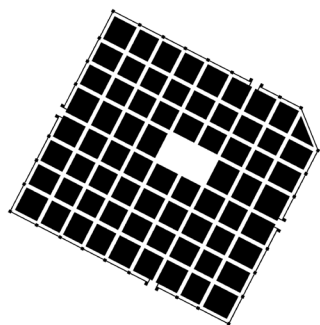
Reeds voor sprake was van enige vorm van nederzetting, droeg wat we nu kennen als Turijn, de potentie in zich om uit te groeien tot een invloedrijk centrum, dankzij haar strategisch belangrijke ligging.

Het is met andere woorden geen toeval dat in dertig voor Christus de toenmalige keizer Augustus ervoor koos om het *Castra Taurinorum* (een Romeinse nederzetting voor militaire veteranen) op te richten, net daar waar sindsdien de ontwikkeling van Turijn een gang gaat. Geruggesteund door de Alpen, langs de oevers van de stroom Po en op het tracé van twee eminente Romeinse (Europese) handelsroutes, met toegang tot het Noorden, speelde deze satelliet-nederzetting een grote rol van betekenis in het 'buitenlands beleid' van het Romeinse Rijk. Nog tot op heden is de structuur van dit typisch Romeins *castrum* waarneembaar in de ruimtelijke structuur van het Turijns centrum: een orthogonaal grid van straten en hoofdstraten: *Decumanus* (oost-west) staat loodrecht op *Cardo* (noord-zuid). Lange tijd behield deze ommuurde nederzetting haar ruimtelijke structuur en proporties, haar groei stagneerde.¹

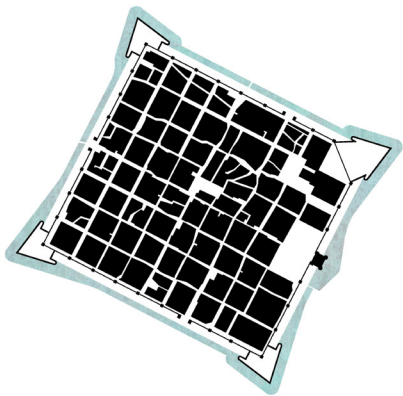
1 POLLAK M. D.
Turin 1564 - 1680 (1991)

In het midden van de zestiende eeuw, ten tijde van de “Italiaanse Oorlogen”, ontstond – uit verscheidene militaire belangen – een hernieuwde aandacht voor Savoy, een streek bij de grens van Frankrijk en Noord-Italië, waartoe ook Turijn behoorde. Voor de Fransen was het de toegangspoort tot Italië, voor Spanje was Savoy de buffer tussen Frankrijk en het door Spanjaarden bezette territorium in Italië. Vanaf 1536 werd het gebied grotendeels bezet en beheerd door Frankrijk.

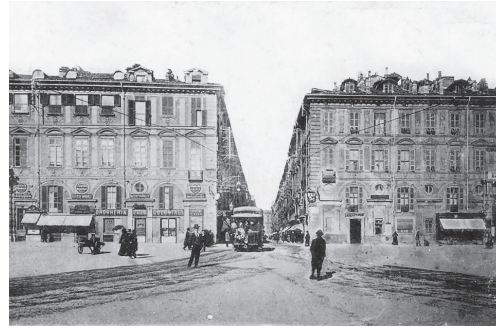
In 1553 werd Emanuele Filiberto hertog van Savoy, waarna hij zijn hele regeerperiode spendeerde aan het herwinnen van wat verloren was gegaan in de oorlogen met Frankrijk. Zo verhuisde hij de hoofdstad van Savoy: eerst Chambéry, daarna Turijn – toen nog een kleine provinciale stad. Het strategisch belang van Turijn als poort tot Italië voor bondgenoten én als bastion tegen vijandige legers nam hiermee zienderogen toe, wat leidde tot een uitbreiding en aanzienlijke versterking van de stad met een pentagonale citadel als belangrijkste element. Met Turijn als gevestigde hoofdstad stond Savoy sterk tegen overwegend Franse belagers.²

² POLLAK M. D.
Turin 1564 - 1680 (1991)

Pas vanaf de zeventiende eeuw trad de stad echt buiten de perimeter van de oude Romeinse muren. Naar het ontwerp van architect Ascanio Vittozzi bouwde men voort op het loodrechte patroon van het oorspronkelijke castrum. Architecten Carlo en Amedeo di Castellamonte, vader en zoon, ontwierpen verscheidene voornamelijk Barokke gebouwen en pleinen verwijzend naar de Franse traditie.

Ook namen als Guarini, Garove en Juvarra droegen bij tot wat toen als één van de meest rationele en uniforme steden van West-Europa werd beschouwd. Hun, destijds innovatieve, barokke gebouwen zijn niet weg te denken uit het Turijns straatbeeld en worden door architectuurhistorici tot op vandaag geroemd. Ze lieten een blijvend nalatenschap na, dat tot op heden in belangrijke mate mede vorm geeft aan het gezicht van de stad.³

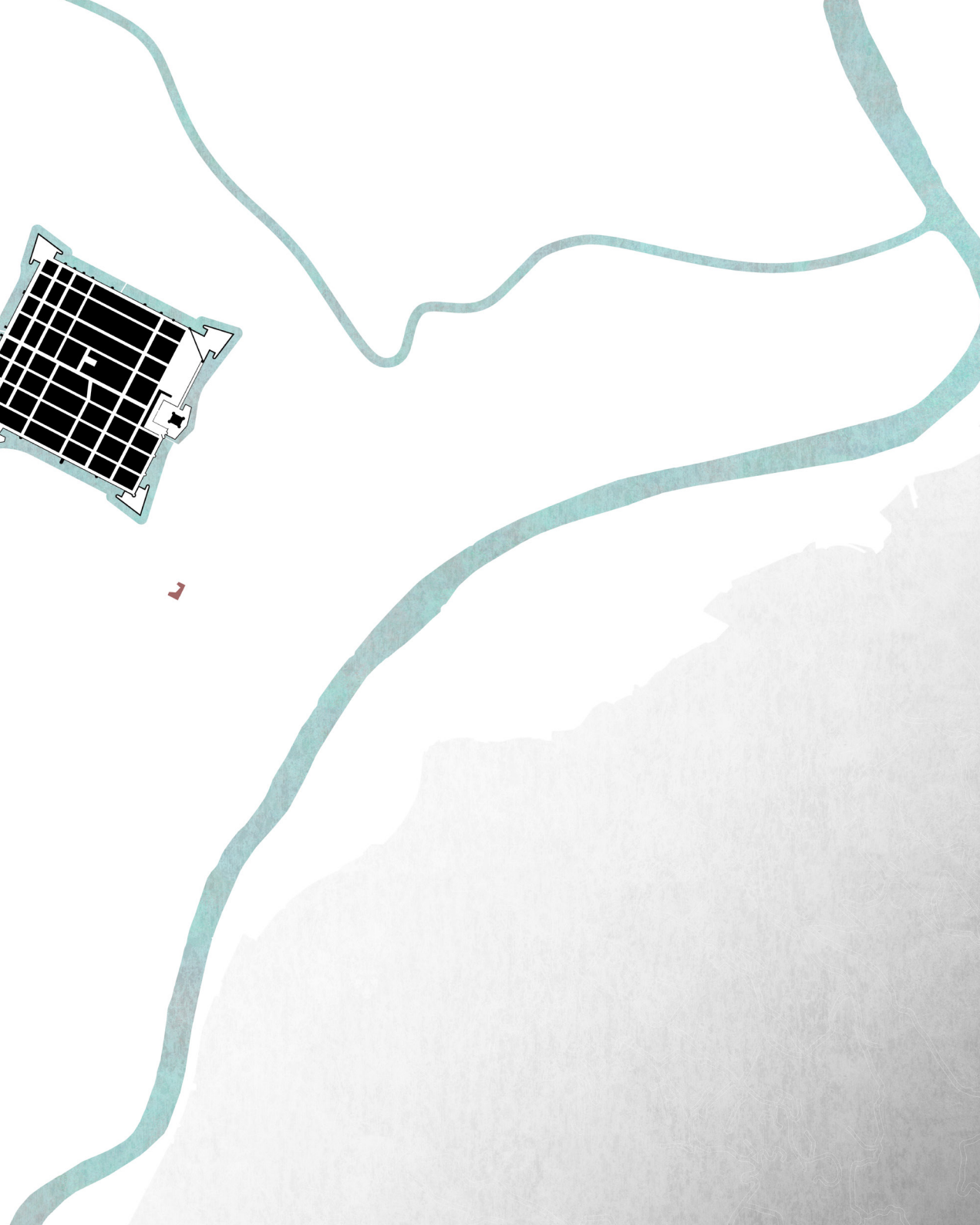
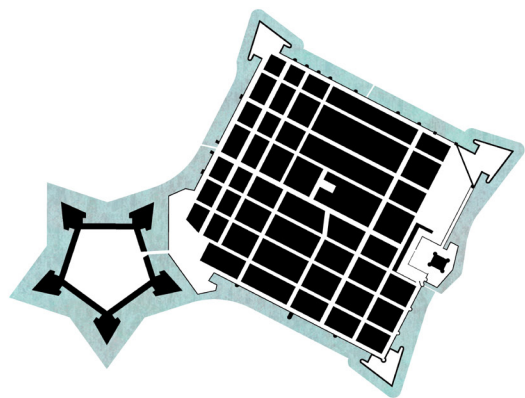

Piazza Carlo Emanuele II - di Castellamonte (1680)
<<http://www.atlanteditorino.it>>
geraadpleegd op 27 juli 2017

Collegio Dei Nobili - Guarini (1678)
<<http://www.museotorino.it>>
geraadpleegd op 27 juli 2017

3 POLLAK M. D.
Turin 1564 - 1680 (1991)

Aan het begin van de achttiende eeuw werd duidelijk dat zowel Frankrijk als Spanje niet in hun opzet konden slagen om hun imperium drastisch uit te breiden. Vesting Turijn bood hardnekkig weerstand tegen haar belegering, in die mate dat Fransen en Spanjaarden hun Noord-Italiaanse veroveringsexpedities moesten staken en Savoy zichzelf kon bevrijden. Dankzij de appreciatie voor zijn succesvolle verdedigingspolitiek kon de hertog van Savoy genieten van een toenemende heerschappij, die tot in Sicilië voelbaar was. Hij werd koning waarna Turijn hoofdstad werd van een Europees koninkrijk. De stad expandeerde.

Thomas Nugent, een historicus die zijn reiservaring neerpende:

*"It is one of the finest cities in Italy for the magnificence of its buildings, the beauty of its streets and squares, the number and sociable temper of its inhabitants, and for all the conveniences of life. The town is of a square figure about three miles in circumference, and fortified as well as the nature of the ground would permit. ... The streets are broad and straight, the houses large, high and almost uniform, they appear to be of stone but are most of them only of plastered brick."*⁴

Palazzo dell'Università degli Studi - Garove (1720)
<<http://www.museotorino.it>>
geraadpleegd op 27 juli 2017

Palazzo Madama - Juvarra (1731)
<<http://www.guidatorino.com>>
geraadpleegd op 27 juli 2017

4 POLLAK M. D.
Turin 1564 - 1680 (1991)

We nemen een heuse sprong in de tijd, slaan o.a. de Risorgimento (herrijzenis) of eenmaking van Italië (1820 - 1870) over en pikken weer in bij de Tweede Wereldoorlog. Turijn werd namelijk hard getroffen. In 1943 raakten vele stadsblokken ernstig beschadigd bij bombardementen. Van enkelen bleef zelfs niets overeind, zij werden van de kaart geveegd.

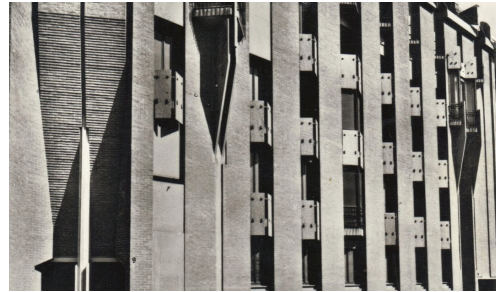

De verwoesting was ontzaglijk, maar het schadeherstel achteraf gaf aanleiding tot een nieuwe laag op de stapel van historische erfenissen. Vernielde bouwblokken werden heropgebouwd of bleven als leegte achter, maar allen waren ze voortaan getekend door hun blijvende littekens.

De ontrafeling van zijn geschiedkundige gelaagdheid legt Turijn bloot als een stad met vele gezichten. Of beter nog: als een stad met een karakteristiek gezicht en veel gelaatsuitdrukkingen, want na een tumultueuze ontstaansgeschiedenis blijft toch vooral samenhang over.

Een nieuwe (naoorlogse) generatie stadsarchitecten, met prominenten als Gabetti e Isola, Carlo Mollino, Aldo Rossi, Giò Ponti, Pier Luigi Nervi, Iotti e Pavarano, geeft sinds de wederopbouw mee vorm aan dat uniform beeld.

Bottega d'Erasmus - Gabetti e Isola (1956)

<<http://www.museotorino.it>>

geraadpleegd op 27 juli 2017

Teatro d'Opera - Mollino (1973)

<<http://archist.blogspot.be>>

geraadpleegd op 27 juli 2017

Casa Aurora - Rossi (1987)

<<http://archist.blogspot.be>>

geraadpleegd op 27 juli 2017

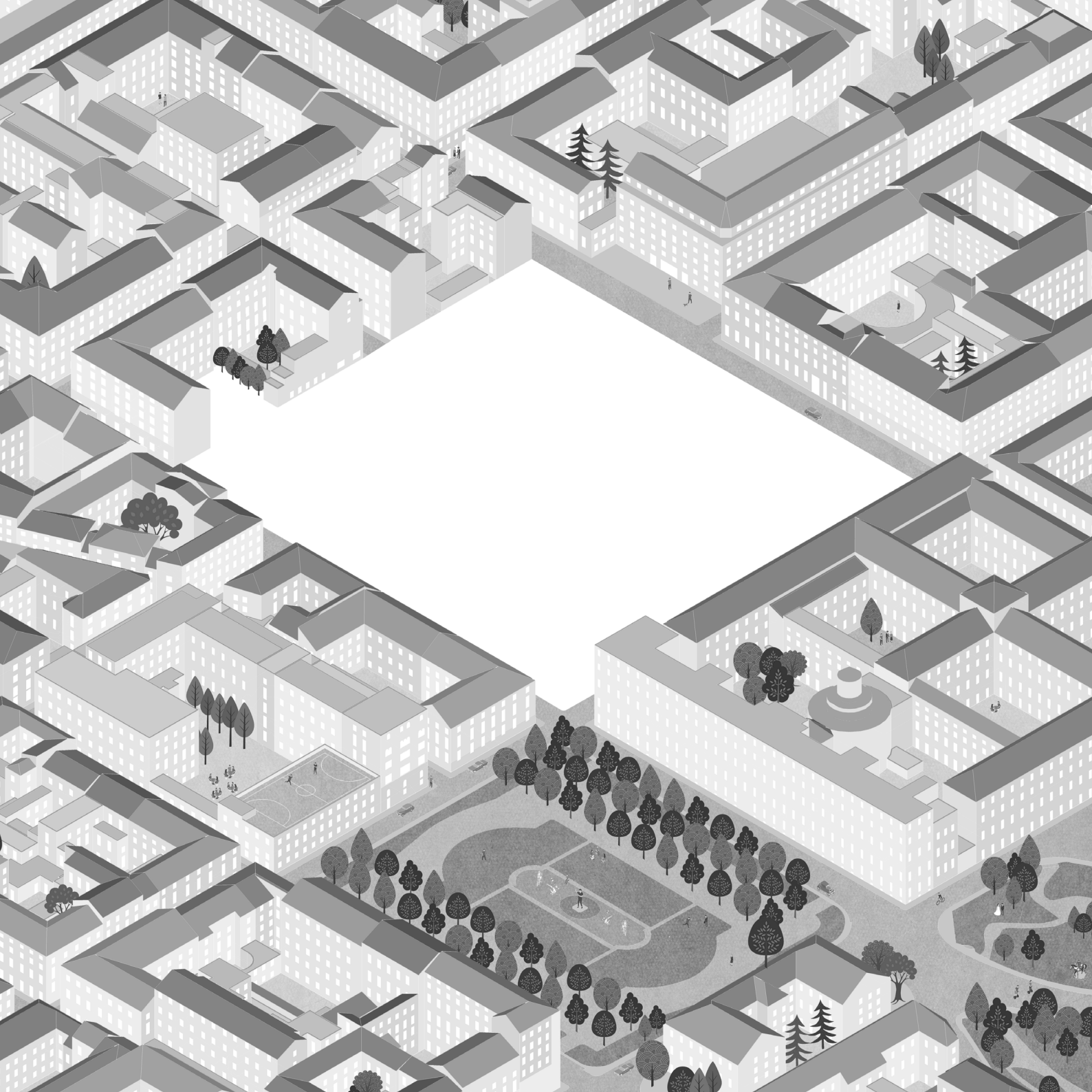
SITE

De ruimte die we tegenwoordig kennen als *Piazzale Valdo Fusi* was niet altijd 'leegte' in het Turijnse weefsel. Vanaf het midden van de jaren 700 stond het nog bekend als een rechthoekig perceel, eigendom van de Kerk. In de zestiende eeuw werd het door de Franse overheid onteigend en kwam het stuk grond in handen van de staat. Echter, in 1868, tijdens de eenmaking van Italië, werd er het *Industrieel Museum* van de regio Turijn ingehuldigd, tot er in 1910 de aanverwante ingenieurs- en polytechnische school werd gehuisvest. Oorlogsbombardementen verwoestten in 1943 dit stukje stad.

Industrieel Museum
<<http://www.museotorino.it>>
geraadpleegd op 06 juni 2017

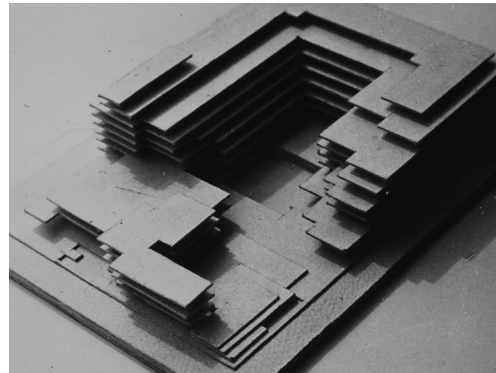
Het bouwblok *San Sebastiano* ten noorden van het getroffen blok, waaronder *Palazzo Costa Carrù della Trinità* en het achttiende-eeuwse *Provinciaal College*, overleefde de aanslag. Ook het laat negentiende-eeuwse *San Vittore*, zuidelijk van het huidige *Piazzale Valdo Fusi* gelegen, bleef overeind. Alsook het aanpalende barokke *Ospedale San Giovanni Battista*, een ontwerp uit 1680 van *Amedeo di Castellamonte*, dat tot op heden blijft voortbestaan als regionaal wetenschappelijk museum. Het zeventiende-eeuwse *Palazzo Morozzo della Rocca*, sinds 1871 zetel van de toenmalige *Camera di Commercio*, bleef in de Tweede Wereldoorlog echter niet gespaard van verwoesting.

Tussen 1952 en 1957 kreeg de *Borsa Valori* vorm dankzij o.a. Torinesi *Gabetti e Isola*. De ontwerpwedstrijd voor de nieuwe Kamer van Koophandel leidde tot een overwinning voor *Carlo Mollino*, die in 1969 zijn gebouw opleverde. De wederopbouw in navolging van de oorlogsvernielingen kwam erg traag op gang, bleef zodoende soms helemaal uit, zodanig dat een gehele blok als leegte achterbleef: het latere *Piazzale Valdo Fusi*.

Nochtans bestudeerden *Alvar Aalto* en *Leonardo Mosso* in 1964 een mogelijke piste voor de herinvulling van het vacante terrein. Ze bedachten een gebouw als hotel, kantoor – en congrescentrum met ondergrondse parking, dat zich zou oprichten naar de noordelijke hoeken. Het volume bouwde af in zuidelijke zin. Het bleef echter bij een ongerealiseerde studie. In 1986 werd het plein, in verdere afwachting van een legitieme invulling, tot publiek parkeerterrein omgedoopt.

In haar duchtige zoektocht naar een waardige voorkant voor *haar huis* opende de Kamer van Koophandel het debat over de inrichting van het publieke domein, met aandacht voor de doorwaadbaarheid van de openbare ruimte en de verbinding met het omliggende groene systeem. Geen van de voorstellen werd aangegrepen.

Maquette Alvar Aalto
<<http://www.thelightcanvas.com>>
geraadpleegd op 06 juni 2017

Parkeerterrein Piazzale Valdo Fusi
<<http://www.arte.it>>
geraadpleegd op 06 juni 2017 isometrie 2017

Camera di Commercio

Borsa Valori

Piazzale Valdo Fusi

Ospedale San Giovanni Battista

In opdracht van het Turijnse mobiliteitsbedrijf ATM werd in 1997 op ingenieurskundige wijze een ondergrondse parkeergarage van twee verdiepingen ontworpen. Over het dak ervan, de publieke ruimte op de begane grond, bestond op dat moment nog steeds geen plan. Bij gebrek aan dat ontwerp concipieerde het stadsbestuur een architectuurwedstrijd voor de aanvulling en vervollediging van het ingenieurswerk met als inzet: de herontwikkeling en heropwaardering van het plein en het milieu. De oprichting van “een kunstmatige groene ruimte met weinig opdoemende lichte constructies” kwam als nieuwe opgave uit de bus.⁵

5 <<http://www.valdofusi.it>>
geraadpleegd op 06 juni 2017

Pas in 2005 kreeg het publiek veld zijn huidige aanblik: een ietwat onorthodox plein, gericht naar een kloek gebouwtje dat hard en centraal landt. Vanuit het verzonken centrum loopt het maaiveld schuin op naar de vier randen. Twee overstaande zijden takken aan op straatniveau, de andere verheven zich en maken een opstand naar de flankerende straten, van waaruit het parkeergebouw bereikbaar is. Hun kroonlijst markeert een terugkerende secundaire maat, verwijzend naar de glimmende plint van de *Camera di Commercio*. Het plein is grotendeels verhard, op de twee *begraasde vleugels* na, en bovendien ingericht als (intensief gebruikte) *outdoor skatespot*.

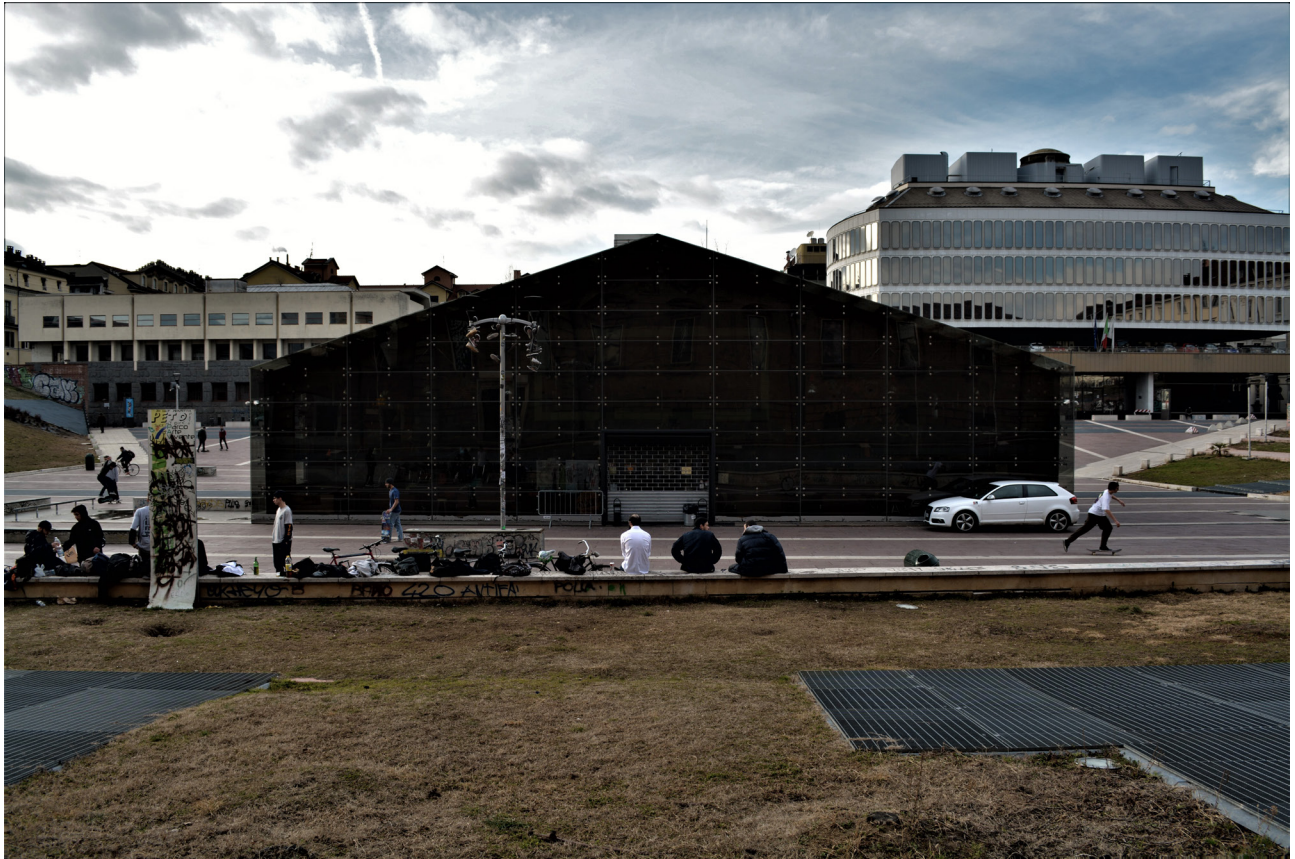
Deze omgeving, getekend door geschiedkundige incidenten, levert een gevarieerd spectrum aan waardevolle randvoorwaarden en wordt de rijke voedingsbodem voor een onzichtbare toren. De historisch gegroeide capaciteit aan plein- en groenruimte maakt van het stadsdeel een levendige woonbuurt in het ware centrum van Turijn. Door zijn geaccidenteerd historisch parcours verliest het stedelijk geheel echter de samenhang die het verdient. Hier is waar wij optreden.

Om de gewenste site af te bakenen, moeten we noodgedwongen abstractie maken van de *Borsa Valori* die de afgelopen jaren voornamelijk werd gekenmerkt door leegstand, tenzij het zeer sporadisch een tijdelijk evenement herbergde. Ons actieterrein wordt nu begrensd door vier randen met elk hun unieke condities:

het formeel *Plein* – de *Decumanus* (geïnspireerd op het Romeinse Castrum) – de *Wachtgevel* en het *Binnenhof* – de *Doorsteek*.

Gedurende het verloop van de ontwerp oefening zal pas duidelijk worden in welke mate en op welke manier zal worden ingespeeld op deze vier verschillende speelvelden. Het staat vast dat hun verhouding tot het ontwerpresultaat zal bepalen in hoeverre de toren zich daadwerkelijk nestelt.

INLEIDING
SITUERING
PROGRAMMA

We willen in onze masterproef niet enkel op een onzichtbare verschijningsvorm focussen maar breiden de opdracht uit naar het programma. Naast een klassiek woonprogramma, concentreren we ons op de inclusie van enkele achteropgestelde sociale groepen. Enerzijds onderzoeken we de mogelijkheden van integrale zorg en ondersteuning waarbij de mens, met al zijn capaciteiten en competenties, centraal staat. Anderzijds implementeren we kleinschalige detentie in onze architectuur als voorstel om gedetineerden beter te verankeren in het maatschappelijk weefsel.

In beide gevallen gaan we uit van een maatschappelijk verantwoorde hulpverlening waarbij we kernbegrippen als kwaliteit, performantie, differentiatie en kleinschaligheid vooropstellen.

ZORG

*"Binnen de zorgsector speelt niet louter het vraagstuk van de ouderenzorg, maar dient er ook een overkoepelende benadering te worden uitgewerkt die zorg als een maatschappelijke opportuniteit beschouwt, eerder dan een te lenigen nood."*¹

We staan voor de kwantitatieve en kwalitatieve uitdaging om zorg te vervlechten in onze woon- en leefomgeving. Het kwalitatieve luik van de uitdaging houdt de vermaatschappelijking van zorg in, het verantwoordelijk zijn voor de medeburger die extra hulp nodig heeft.² We pleiten voor een inclusief samenlevingsmodel waarin iedereen – ook hulpbehoevende individuen en groepen – mag participeren. Het belang van hun deelname aan het gemeenschapsleven moet erkend worden en ze moeten zinvol kunnen bijdragen aan de actieve maatschappij. Mensen met én zonder zorgbehoefte kunnen elkaar ondersteunen, zoals ook mensen van verschillende generaties of sociale achtergrond. Als de samenleving op een goede manier inspeelt op een beperking, hoeft deze niet langer gelijkgesteld te worden aan een verlies aan functionaliteit. Een duurzame, genereuze en inclusieve vorm van leven en wonen doet ons nadenken over nieuwe woontypologieën en over de combinatie van diverse woonvormen.³

1 SWINNEN P.

Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur (2010)

2 VANDEURZEN J.

<Kracht van het engagement>
Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (2013)

3 BWMSTR

Pilootprojecten Onzichtbare zorg (2014)

Tot op heden worden hulpbehoevenden al te vaak sociaal geïsoleerd en leven ze in grootschalige, gespecialiseerde instellingen. Peter Swinnen, Vlaams Bouwmeester van 2010 tot 2015, noemt ze *'fabrieken van zorg die op hun limieten botsen'*. Dit model werkt niet langer en is toe aan vernieuwing. De nood aan nieuwe zorginfrastructuur kan aangetoond worden aan de hand van twee belangrijke ontwikkelingen. Enerzijds is het zorgcliënteel meegeëvolueerd met de individualisering van de samenleving.⁴ We kunnen hulpbehoevenden niet als een gesegregeerde, kwetsbare groep beschouwen.⁵ Ze hebben hun eigen voorkeuren en verlangens en verwachten zorg op maat. De zorgvoorzieningen worden hiermee geconfronteerd en moeten overstappen naar een aanpak op maat van het individu, een aanpak die rekening houdt met de zelfregie van het zorgcliënteel.⁴ Op die manier kan de zorg aansluiting zoeken met de levenskwaliteit die vooropgesteld wordt. Anderzijds wordt er meer en meer ingezet op zelfredzaamheid. Mensen worden gestimuleerd om hun eigen verantwoordelijkheid of de verantwoordelijkheid van hun naasten op te nemen. Zo worden ouderen warm gemaakt om zo lang als mogelijk in hun thuisomgeving te wonen en deel uit te maken van de samenleving.⁶ Deze nieuwe visie kan vertaald worden in een onzichtbare zorg: een zorg die niet langer geïsoleerd is, een zorg die geïntegreerd is in de maatschappij, een zorg die ingebed is in ons dagelijks leven, een evidentie.

4 DEYAERT E.
Een architecturale typologie
voor een kleinschalige ge-
differentieerde strafuitvoering
(2012)

5 DE DECKER P.
Woonnood in Vlaanderen
(2015)

6 BWMSTR
Pilotprojecten Onzichtbare
zorg (2014)

KLEINSCHALIGHEID

Het ontwerp op maat van het individu en de integratie in de samenleving vragen een kleinschalige aanpak. Bij kleinere leefgroepen primeert de autonomie, de geborgenheid, de huiselijkheid en de keuzevrijheid en verhoogt de kwaliteit van het wonen.⁷ De individuele wensen van de zorgbehoevenden staan centraal en collectieve activiteiten kunnen op een spontane manier ontstaan afhankelijk van de behoeftes van de bewoners.

De kleinschaligheid laat toe dat de zorg op een aangepaste, persoonlijke manier gerealiseerd kan worden zodat de hulpbehoevende, ondanks zijn beperkingen, een aangename, vertrouwde leefomgeving heeft.

STEDELIJKHEID

De kleinschaligheid is slechts één aspect van deze nieuwe visie op zorg. Het collectief zorgwonen heeft slechts zin als het ingebed wordt in een groter verband. Ook de grote schaal is van belang en dit hoeft niet in tegenstrijd te zijn met de geborgenheid van de kleinschaligheid. Het grotere geheel is net noodzakelijk om de integratie in de samenleving te garanderen.⁷ De inbedding van zorgbehoevenden in de maatschappij is belangrijker dan ooit aangezien eenzaamheid als een van de grootste problemen van deze tijd beschouwd wordt.⁸

⁷ BWMSTR
Pilotprojecten Onzichtbare
zorg (2014)

⁸ ANDEWEG M
<De ene eenzame is de
andere niet>
De Standaard (05 augustus
2017)

Door zorgwoningen te voorzien in de stad kunnen ze gemengd worden met andere stedelijke en maatschappelijke programma's. Op deze manier kunnen hulpbehoevenden deel uitmaken van het stadsleven en genieten van de nabijheid van en verscheidenheid aan voorzieningen. En omgekeerd, kunnen mensen die in de stad leven gebruik maken van de voorzieningen die de zorgverlening aanbiedt.⁹

“De stad is de meest zorgvriendelijke en de meest levensloopbestendige woonomgeving” – NU architectuuratelier⁹

COLLECTIVITEIT

Collectief wonen kan het sociaal isolement doorbreken en de hulpbehoevenden – of beter, de mensen in het algemeen – een rijkere woonomgeving bieden. Als het wonen deel uitmaakt van een groter geheel, kunnen verschillende generaties en sociale groepen elkaar ondersteunen in hun dagelijkse activiteiten.⁹ Op deze manier kunnen mensen langer in hun vertrouwde omgeving blijven wonen en neemt de zelfredzaamheid toe.

9 BMWSTR
Pilotprojecten Onzichtbare
zorg (2014)

DETENTIE

Tot op heden blijft de re-integratie van gedetineerden na hun invrijheidsstelling een niet te negeren euvel. Meer nog dan een goed re-integratieproces blijkt een aangepaste, maatschappelijk geïntegreerde detentievorm de sleutel tot de oplossing te zijn. De overtuiging dat isolement de gevangene tot inkeer zou brengen, is niet langer van kracht. Integendeel, een eenzame opsluiting zou net leiden tot recidive in plaats van het te voorkomen omdat het als een vorm van geestelijke foltering ervaren wordt.¹⁰ Sinds enkele jaren wordt er steeds vaker gepleit voor een kleinschalige, gedifferentieerde detentievorm en zelfs in de regelgeving vinden we zaken als eerbiediging van de waardigheid, groei van het zelfrespect en sociale verantwoordelijkheid van de gedetineerde, maar dit is amper terug te vinden in het hedendaags gevangeniswezen.

Door een humaan alternatief voor de klassieke strafuitvoering te bieden en de gedetineerden in kleine entiteiten te laten samen leven, leren ze hun verantwoordelijkheden te nemen en wordt hen een constructief verblijf aangeboden. Het 'kunnen kiezen' leidt tot deinstitutionalisering, het stigma van de stereotiepe gevangenis verdwijnt en het re-integratieprobleem wordt gereduceerd. Op die manier neemt de maatschappij zijn verantwoordelijkheid en worden er opportuniteiten gecreëerd voor de gedetineerde én de samenleving. Het aftellen in de gevangenis maakt plaats voor het meetellen in het detentiehuis.¹¹

10 DE MEYER R.
<In een of ander huis. Detentie
op een keerpunt?>
A+ (01 augustus 2016)

11 NOLLET L.
<<http://www.dehuizen.be>>,
geraadpleegd op 08 augustus
2017

De architect speelt een cruciale rol als het gaat om het contact met de buitenwereld en het bevorderen van de sociale interacties, maar mag de randvoorwaarden niet uit het oog verliezen. Zo moet de beveiligingsgraad gewaarborgd blijven maar de controle mag niet té aanwezig zijn. Er moet discipline en orde heersen maar het regime mag niet allesbepalend zijn. Het is een voortdurende afweging tussen veiligheid en orde enerzijds en transparantie en vrijheid anderzijds.

Een laatste, niet onbelangrijke, uitdaging is om het *not in my backyard*-effect de kop in te drukken. Al snel wekt het idee aan gevangenen in de nabije omgeving angst en protest op. Maar ook hier kan de kleinschaligheid en de architectuur van het detentiehuis een oplossing bieden en de plaats innemen van de gevreesde typologie van de gevangenis.¹²

12 DE MEYER R.
<In een of ander huis. Detentie
op een keerpunt?>
A+ (01 augustus 2016)

KLEINSCHALIGHEID

Een belangrijke oorzaak van het gebrek aan een aangepaste detentievorm is de schaal. Al te vaak moet een individuele aanpak wijken voor routine en uniformiteit. Alles wordt geregeld volgens een strakke planning: maaltijden, ontspanningsmomenten... Zo'n omgeving werkt anonimiteit en bijgevolg isolatie en vervreemding in de hand. Door een kleinschalige werking te introduceren in het detentiebeleid, wordt er ruimte gecreëerd voor het opbouwen van een sociaal netwerk en het soepel inspelen op individuele noden. Een individuele aanpak in een huiselijke omgeving geeft de gedetineerde het gevoel dat hij autonoom kan handelen.

Een belangrijke implicatie van de kleinschaligheid en bijgevolg een milder regime is het sterker contact tussen gedetineerden en penitentiaire beambten. De hiërarchische verstandstandhouding maakt plaats voor coaching en begeleiding. Bovendien heeft dit tot gevolg dat de externe veiligheidsmaatregelen (in zekere mate) ingeruild kunnen worden voor onzichtbare, interne discipline.¹³

STEDELIJKHEID

Door detentie te verweven in een groter, stedelijk weefsel en de geïsoleerde interpretatie de rug toe te keren, kan een wederzijdse betrokkenheid tussen de gedetineerden en de samenleving tot stand komen.

13 DEYAERT E.
Een architecturale typologie
voor een kleinschalige ge-
differentieerde strafuitvoering
(2012)

Eenzijds kan het detentiehuis een toegevoegde waarde voor de omgeving behelzen door buurtgerichte functies aan te bieden. Anderzijds kan de directe omgeving hulp- en dienstverlening voor de gedetineerden verzorgen. Naast een goede inbedding van het detentiehuis als gebouw in de omgeving, zal ook de impact van de omgeving op het detentiehuis een belangrijke factor zijn voor het welslagen van het project.¹⁴

COLLECTIVITEIT

Gemeenschappelijke voorzieningen (al dan niet met een gecontroleerde toegankelijkheid) in een detentiehuis moeten, meer nog dan louter het isolement te verbreken, een zinvol leven bieden binnen de muren van het huis. Naast ontspanningsactiviteiten kunnen ook educatie en beroepsactiviteiten een meerwaarde vormen en de re-integratie na invrijheidsstelling bevorderen.

Daarnaast is het belangrijk dat de gedetineerden zich meer ruimte toeëigenen dan enkel hun persoonlijke kamer. Op die manier kunnen ze in contact komen met elkaar, elk individuen met een verschillende achtergrond, wat eveneens de re-integratie ten goede kan komen.¹⁵

14 GEENS K.
<Community oriented
custody: van gevangenis naar
detentiehuis?> (19 februari
2016)

15 DEYAERT E.
Een architecturale typologie
voor een kleinschalige ge-
differentieerde strafuitvoering
(2012)

CONCLUSIE

De parallellen tussen zorg en detentie zijn frappant. Beide staan ze voor de multidisciplinaire uitdaging de vermaatschappelijking te maximaliseren en de architectuur speelt hier een aanzienlijke rol in. Een goede buurtwerking, degelijk sociaal contact, zinvolle dagdagelijkse activiteiten... moeten het isolement verbreken en toekomstperspectieven openen.

Wij zijn van mening dat een – tot op zekere hoogte – gelijkaardige, architecturale benadering van toepassing is voor beide sociale groepen en meer nog, dat zij elkaar en de buurt kunnen versterken.

twee

STEDELIJKE INGREEP

ONTWERP

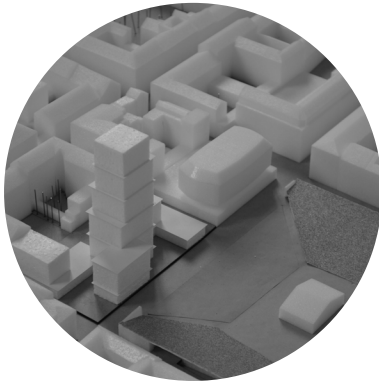
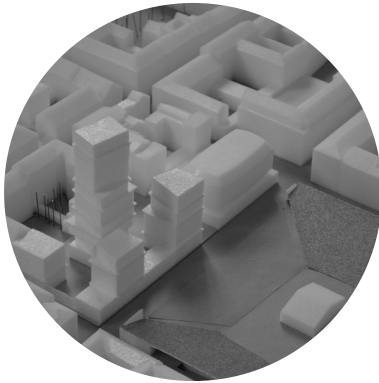
MAQUETTE

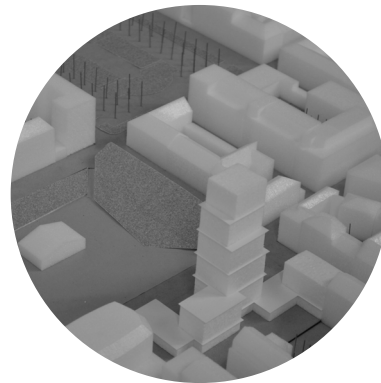
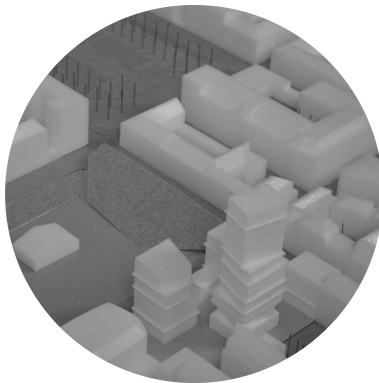
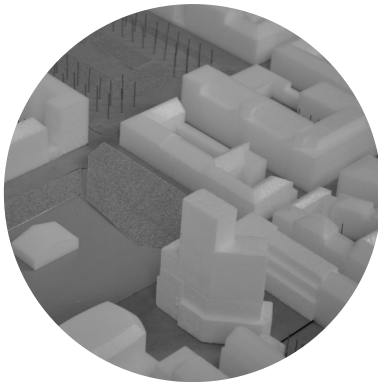
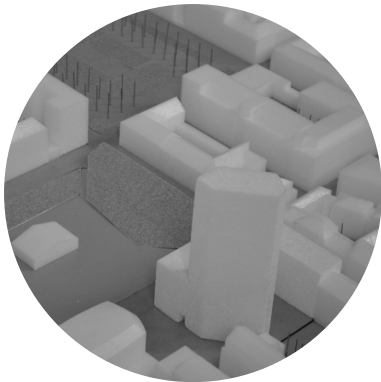
|
0

|
100

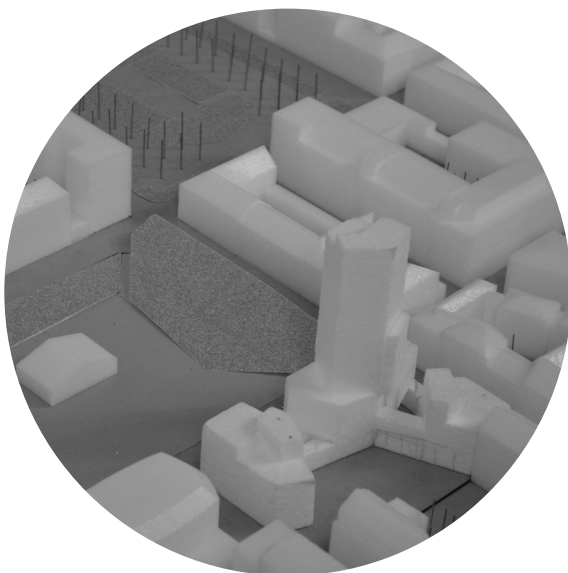
VOLUMETRIE

Wat alle fases in de studie naar volumetrie gemeen hebben, is het onderzoek naar hoe het gebouw de maat van het stedelijk bouwblok overbrengt naar de grote schaal van de toren. Van bij het begin wordt dan ook nadrukkelijk de aandacht gevestigd op de alomtegenwoordige kroonlijst van het *horizontale* Turijn.

Waar je gewoonlijk de blinde wachtgevels van de buur zou verwachten, vertoont die ene aanpalende zijgevel toch raamopeningen. We beschouwen het als aanleiding om afstand te houden en het bouwblok daar binnen te dringen. Het allereerste model vertaalt deze oorspronkelijke intentie letterlijk en eenduidig, maar blijft ondanks alle goede bedoelingen onsubtiel en zelfs agressief.

Opvolgende volumes winnen aan precisie en nuance, teneinde meer licht en lucht binnen het blok te brengen, maar boeten in aan cohesie. Terwijl de toren vervreemd van zijn sokkel in een onsamenhangende compositie, ontstaat op zekere momenten wel een welgekomen kleinschalige stedelijkheid. Toch dringt een uitdrukkelijke vraag naar een representatieve pleinwand zich op: een formeel gezicht naar de publieke stad.

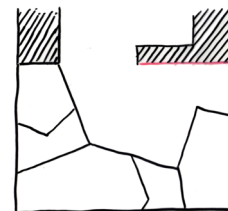
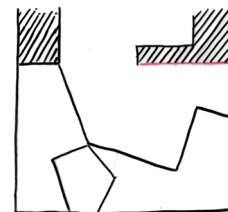
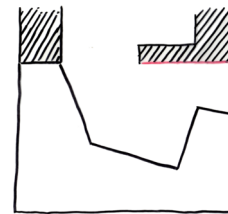
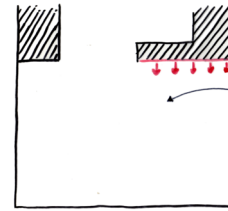
De naaste omgeving van de site biedt een veelheid aan impulsen, zodat iedere rand aan een verschillende conditie gebonden is.

Oost en Zuid zijn, ons inziens, sterk onderhevig aan de dwingende, maar waardevolle invloed van het wijdverspreid orthogonaal bouwpatroon dat Turijn karakteriseert.

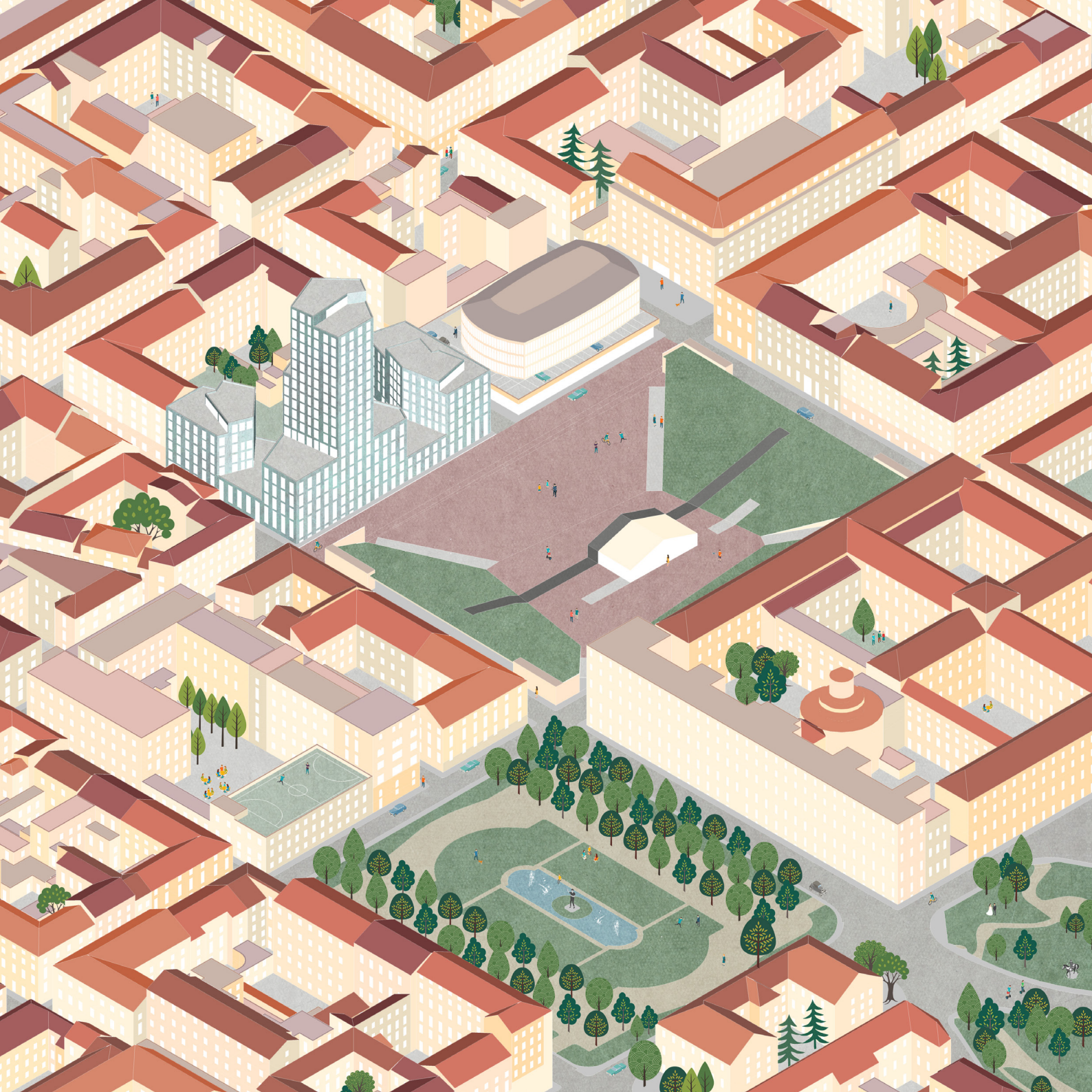
Met respect voor de rooilijn werken de gevels mee aan het loodrecht stratenplan.

Noord en West kunnen daarentegen, baat hebben bij afwijkingen van die rechtlijnigheid, hetgeen de implanting en de richting van het gebouw ten goede komt. Deze inzichten schijnen door naar een volumetrie waarin een statisch front zich onderscheid van een verwelkomend achterplein. In wat volgt, wordt de wisselwerking tussen voor en achter, zowel vormelijk als conceptueel, voortdurend bespeeld.

Zo houden we de kroonlijst vooraan beheerst onder controle, hetgeen ons continuïteit oplevert in het betekenisvol historisch straatbeeld. Bovendien helpt het ons om het stadsblok als homogeen geheel te lezen, in harmonie met zijn stedelijke medespelers.

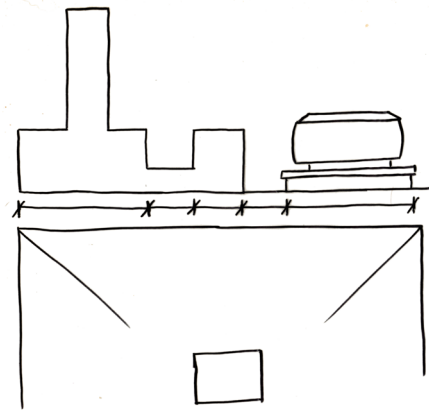

isometrie omgeving

In een zoektocht naar ademruimte voor het bouwblok, introduceren we een tussenmaat die ons toelaat om te gaan met het *diepe plan* van de sokkel. Twee keer duikt de dakrand plaatselijk tot op een hoogte van zeven meter, die we als *objet trouvé* ontlennen uit de omgevingsanalyse van het *Piazza Valdo Fusi*. Op die wijze dulden we ook zuiderlicht in de binnentuin.

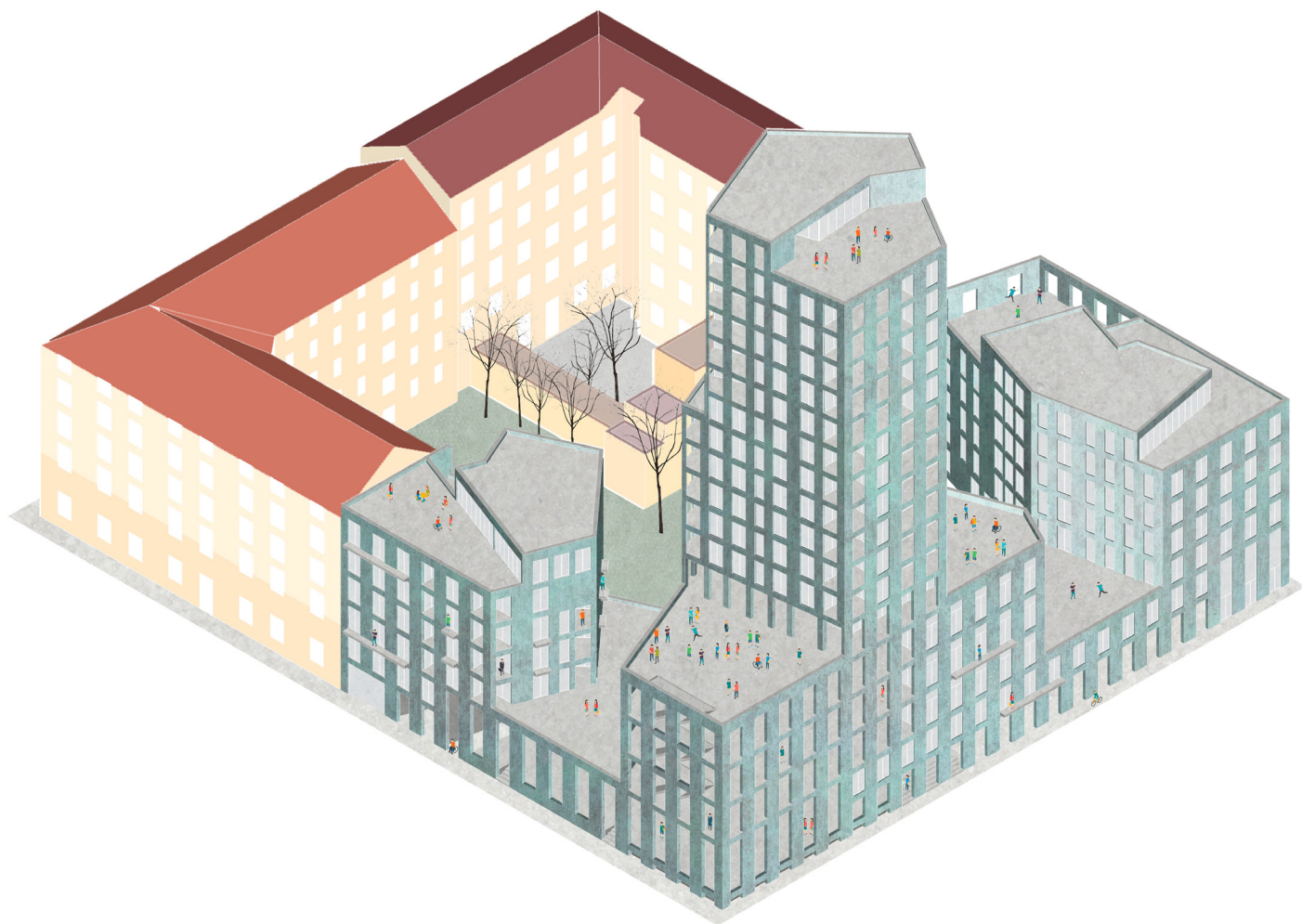
Het gebouw treedt in dialoog met het opgetilde plein en de naburige *Camera di Commercio* op niveau van de stedelijke plint. De volumemaquette leert ons dat deze kunstgreep de architecturale eenheid niet in het gedrang brengt, wel integendeel. Het op- en afbouwende silhouet van de voorkant suggereert een symmetrie van de stedelijke pleinwand. Door zijn volumetrie markeert de sokkel het midden van het piazza, als de aslijn van een vervormde spiegel tussen school/toren en *Kamer van Koophandel*. Een gespiegeld patroon van *open* en *gesloten* wordt herkenbaar, alleen lijken de gezichten niet op elkaar.

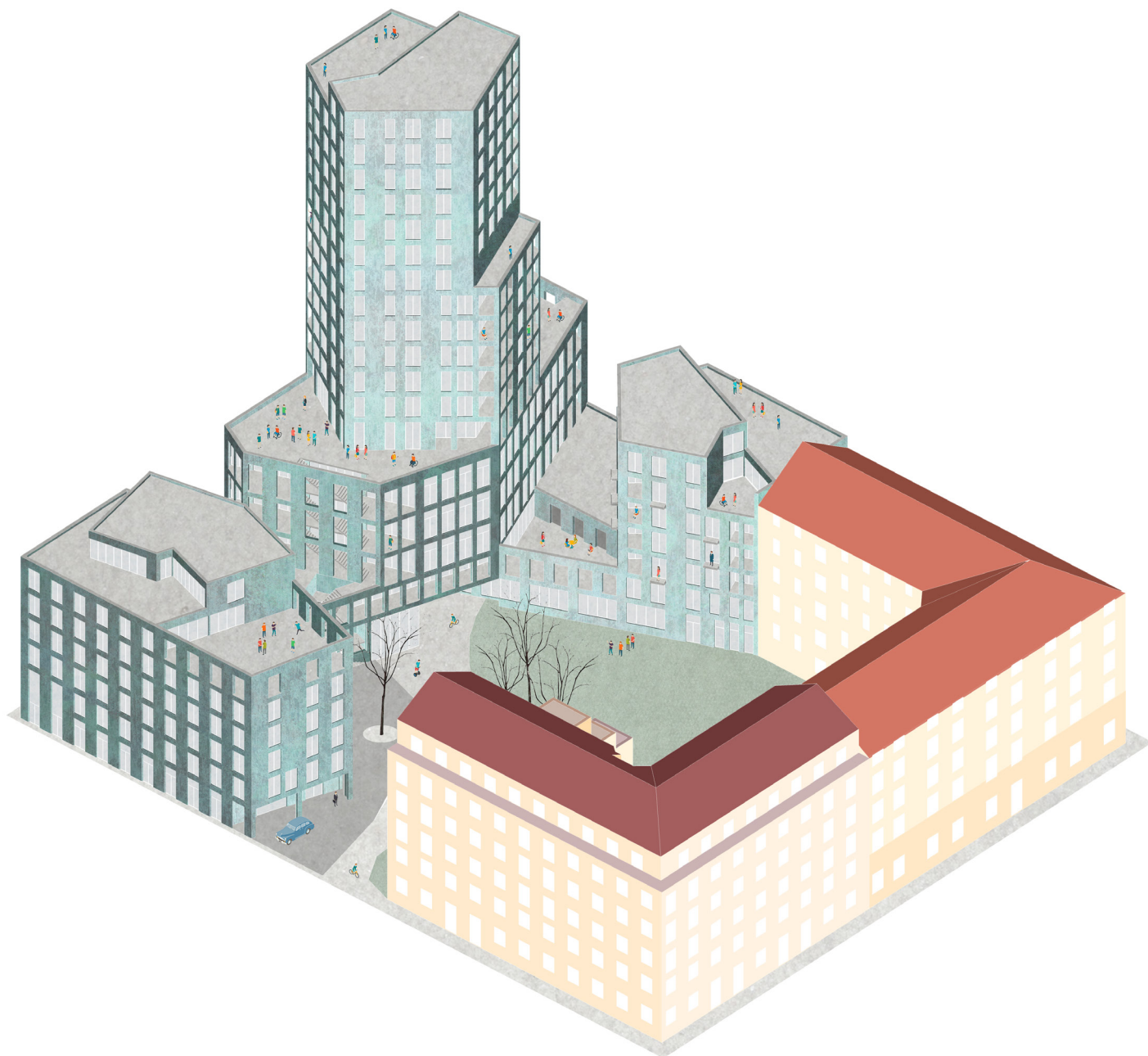

Langsheen deze stedelijke podia zoekt en vindt de façade aansluiting met de achterzijde, waar – doelbewust – een veel dynamischer gevelprofiel de boventoon voert.

Vertrappingen van de dakrand verlopen achteraan fijngevoeliger en minder theatraal, hetgeen een wenselijke informaliteit oplevert. In de gedaante van collectieve penthouses klimmen twee naburige toppen van het zorg- en detentiehuis nog even op naar het hoge torenvolume. Vooraan blijft de rigide kroonlijst echter onaangetast.

Massa, formaliteit, representatie en anonimiteit worden ingeruild voor een speelser, onthullend huiselijk silhouet. De schaal van de intieme gemeenschap en de identiteit van het individu komen op de voorgrond. Volumetrie wordt hier eveneens ingezet als ontwerpinstrument om inkijk af te wenden in de compacte ruimte: de getwiste gevels draaien zich weg van elkaar.

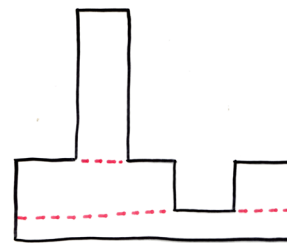
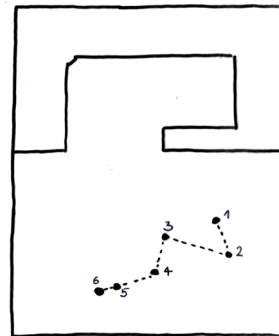

(ON)ZICHTBAAR?

De positionering van het eigenlijke torenvolume ondergaat gedurende het ontwerpproces een bochtig parcours. De toren schuift gaandeweg op naar de vrije ruimte van het stedelijk plein, deinst daarbij ook terug van de aanpalende bebouwing, om de luchtigheid van het binnenhof op te drijven, tot hij finaal helemaal komt samen te vallen met het voorgevelvlak.

We lezen de gevel nu als geheel van drie maten: de stedelijke *plint*, het *bouwblok* en de *toren* als hoog uitgestoken nek boven de daken.

Ondanks zijn prominente aanwezigheid langs de flank van het publiek plein durven we de toren, dankzij zijn gevelgeleding, toch onzichtbaar te noemen. Sterker nog, het is precies de façade – het gezichtsbepalende architecturaal element van Turijn – die wordt ingezet om een geaccidenteerde, versnipperde wijk weer samenhang bij te brengen.

Camera di Commercio - Carlo Mollino
 <<http://www.museotorino.it/>>, geraad-
 pleegd op 08 augustus 2017

In de omtrek is een voortdurende clash der eeuwen voelbaar, waardoor de integriteit van een harmonieus, coherent beeld in het gedrang kan komen. We zijn ons welbewust van het cultureel belang van deze historisch ontstane toestand, maar net te veel alleenstaande, egocentrische constructies strijden onderling om aandacht, zonder zich erg dienstbaar op te stellen voor hun geboortebuurt.

Zie: de *Kamer van Koophandel*, de *Beurs*, het *skateplein*.

Daarom beschouwen we de gevel van de onzichtbare toren als een essentiële zoektocht naar orde en regelmaat.

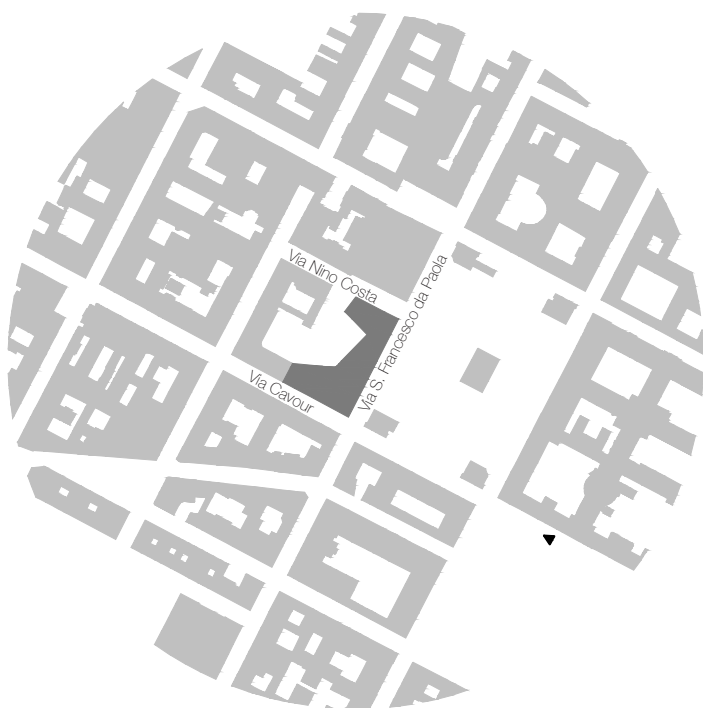
Borsa Valori - Gabetti e d'Isola
 <<http://www.museotorino.it/>>, geraad-
 pleegd op 05 augustus 2017

Inhoudelijk wordt de gevel een gezicht dat het lichaam – de werking van het daadwerkelijke gebouw – maskeert. Dat gezicht hoeft, zowel figuurlijk als letterlijk, niet transparant te zijn, waardoor het de ware aard van het gebouw niet moet prijs geven. De façade is een scherm en een masker met een verhullend karakter. Een omvattend aangezicht met lege ogen. Meer nog dan een gezicht op zich is de gevel de vorm van een gezicht die het werkelijke gezicht verbergt.¹

¹ VERSCHAFFEL BART
 Face/Façade (2012)

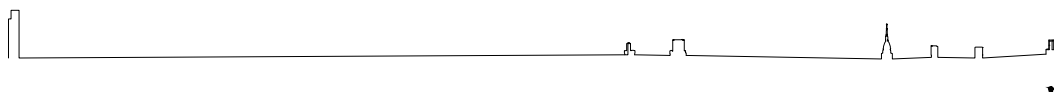
ZICHTBAAR!

1 1
0 100

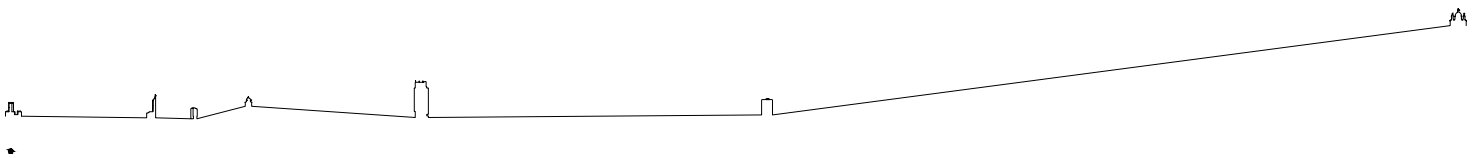
Nu de toren, frontaal, voeling heeft met zijn *voorplein*, plooit zijn gevel om en richt hij zich naar de weidse omtrek. Met zijn drieënzestig meter hoogte wordt hij een niet-onbelangrijke medespeler in het silhouet van Turijn. Het gevelontwerp wordt een kwestie van zien en gezien worden in het grootstedelijk ensemble.

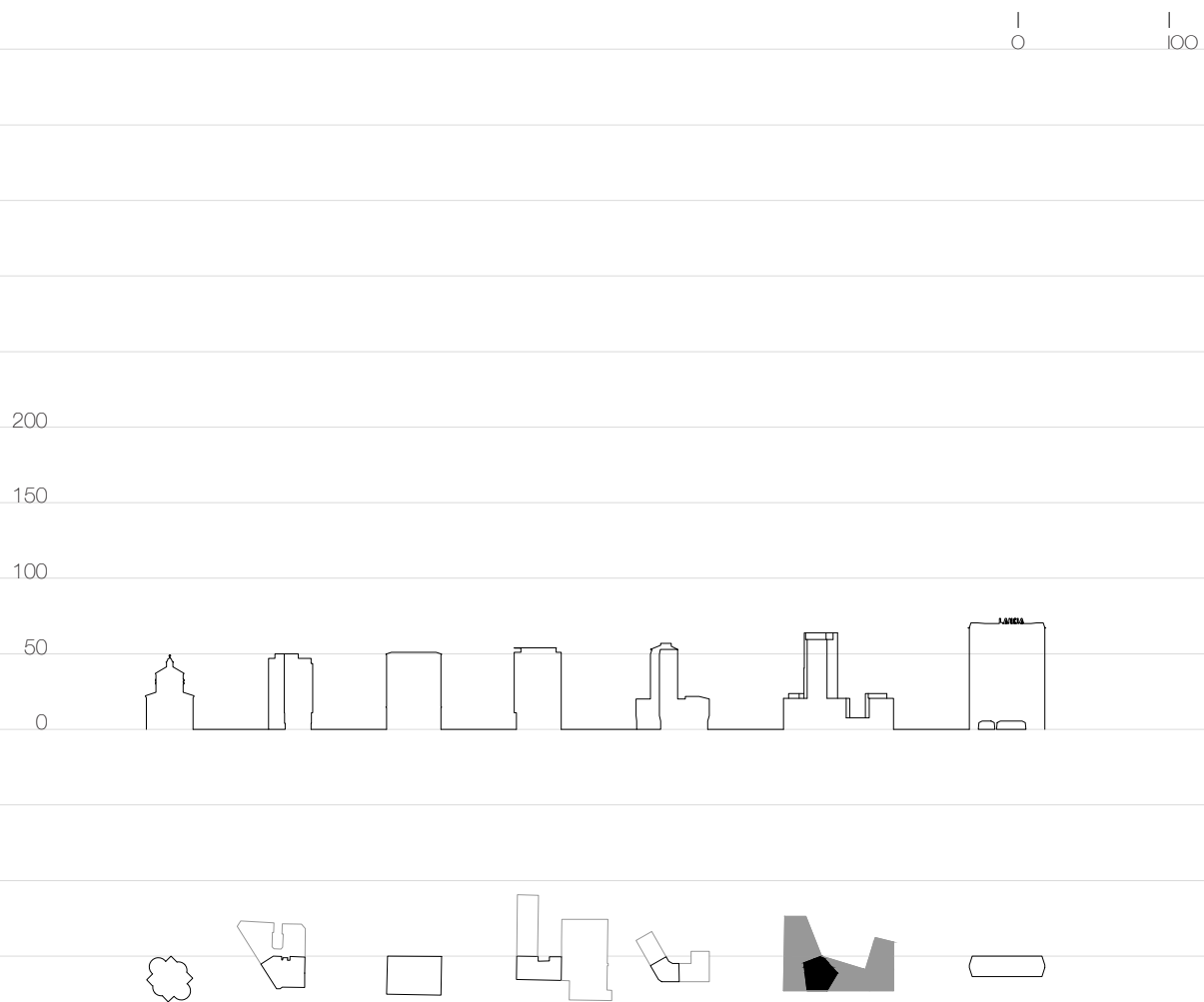
Een toren planten op die locatie, in het hart van Turijn, is de (ongeschreven) regels breken. Verheven boven een dek van zadeldaken uit terracotta, wordt de onzichtbare toren zichtbaar, een ijkpunt in de stad.

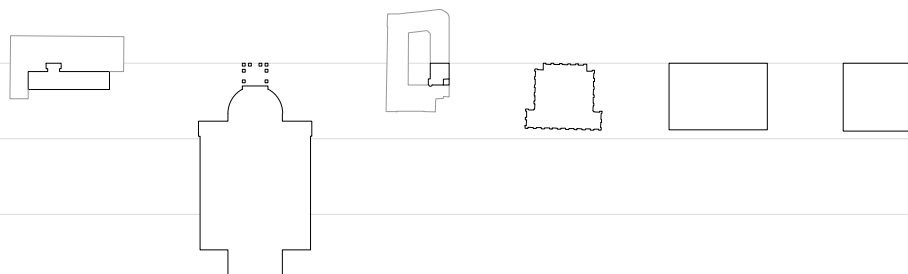
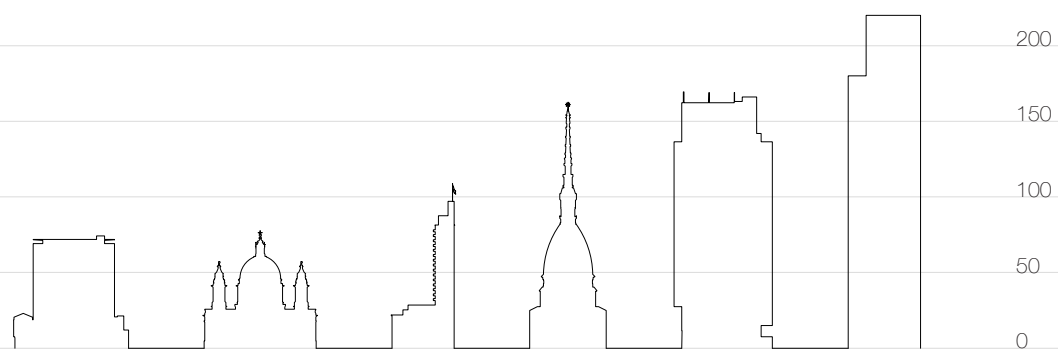
Zijn schaal ontvlucht de gangbare bouwhoogte, waardoor hij zich niet zomaar kan verbergen. Hij torent uit boven de massa en verhoudt zich nu ten opzichte van actoren die hetzelfde doen.

Zijn hoogte vastleggen is trouwens een voortdurende afweging tussen schalen. Kan de omgeving tegen een stootje? Hoe proportioneren sokkel en lijf zich tegenover elkaar? Wanneer komt de samenhang in het gedrang en verliest het geheel zijn binding, wordt de toren te veel een vreemd opgezet element? Geeft de toren blijk van zijn zwaarte, gewicht, massa?

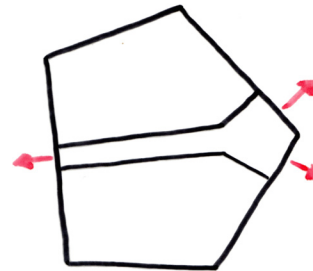

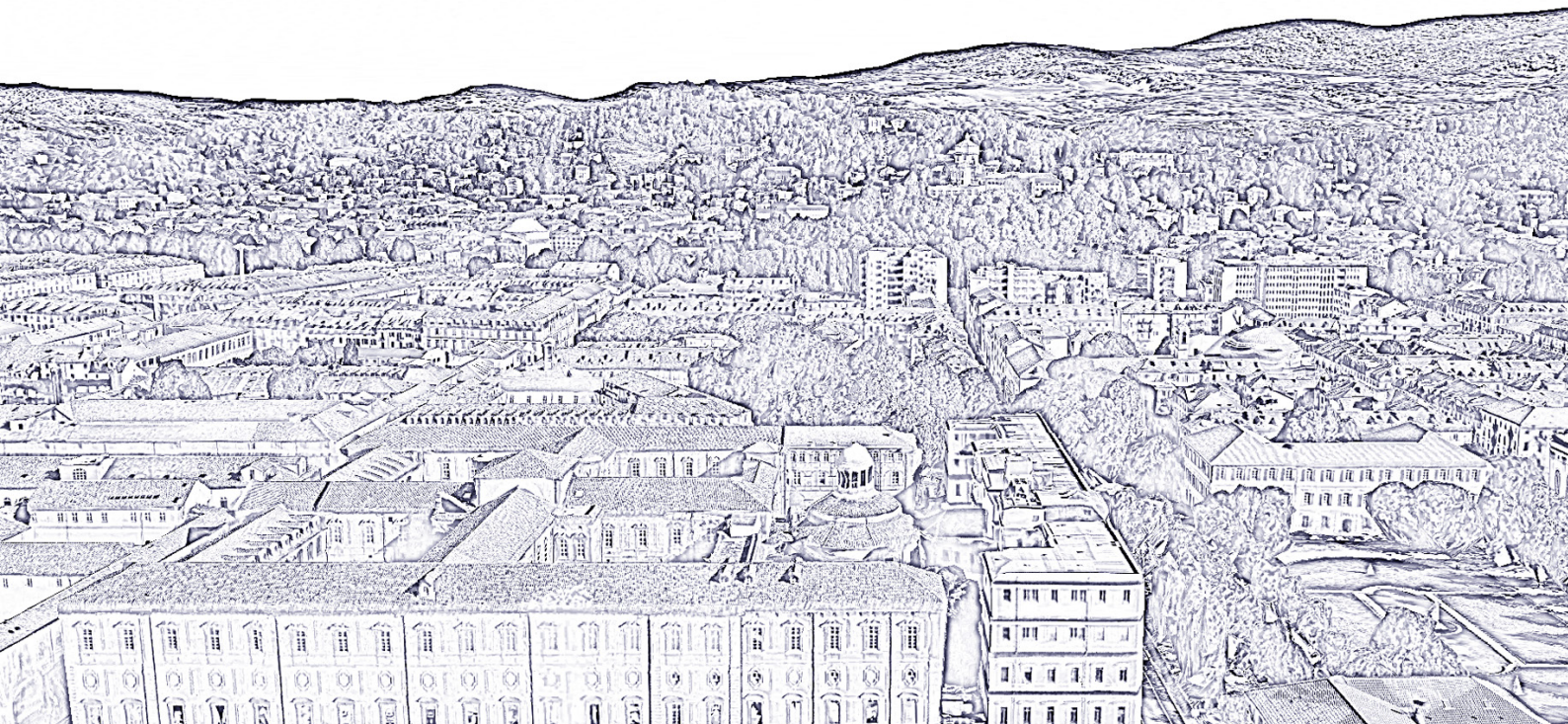
Het veelhoekig torenvolume ontleen we aan vijf gerichte zijkaders, die telkens inspelen op twee perspectieven: de nabije voorgrond en het overzichtelijk vergezicht op de achtergrond.

Het plan van de toren is erop gericht om elk van die zichten aan te doen. Merk op dat beide trappenhallen aanleunen tegen de gevels, zodat ze in hun beleving kunnen meeprofiteren van de vergezichten.

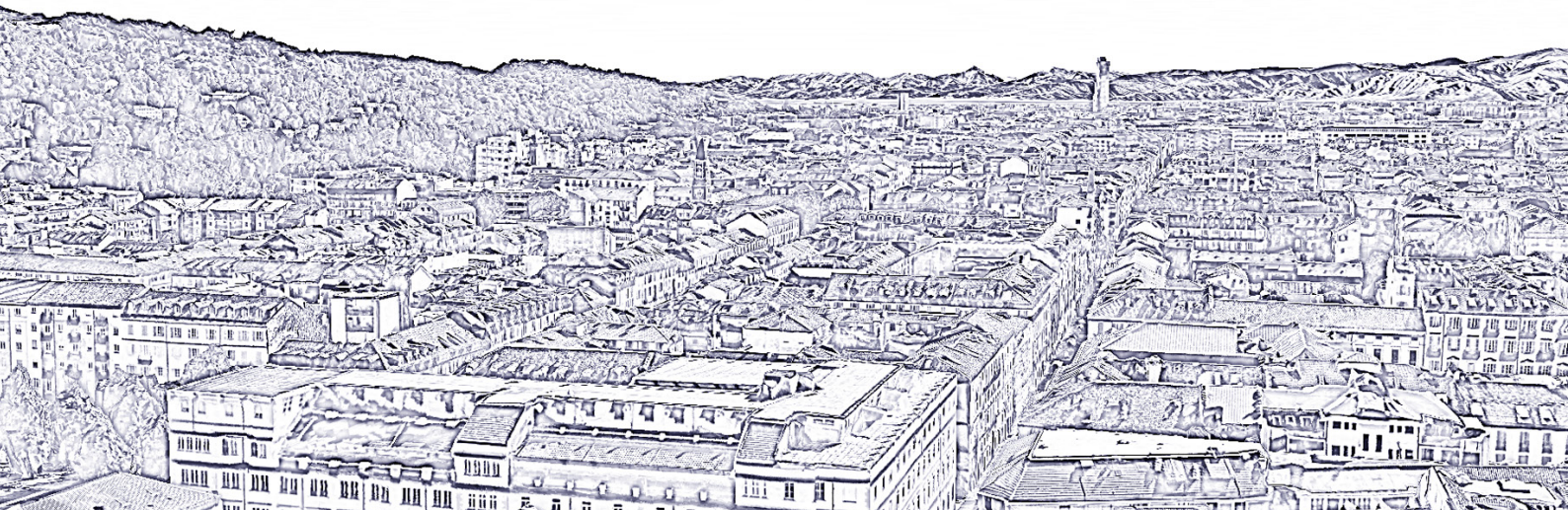

perspectieven op Turijn
Bron: Google Earth

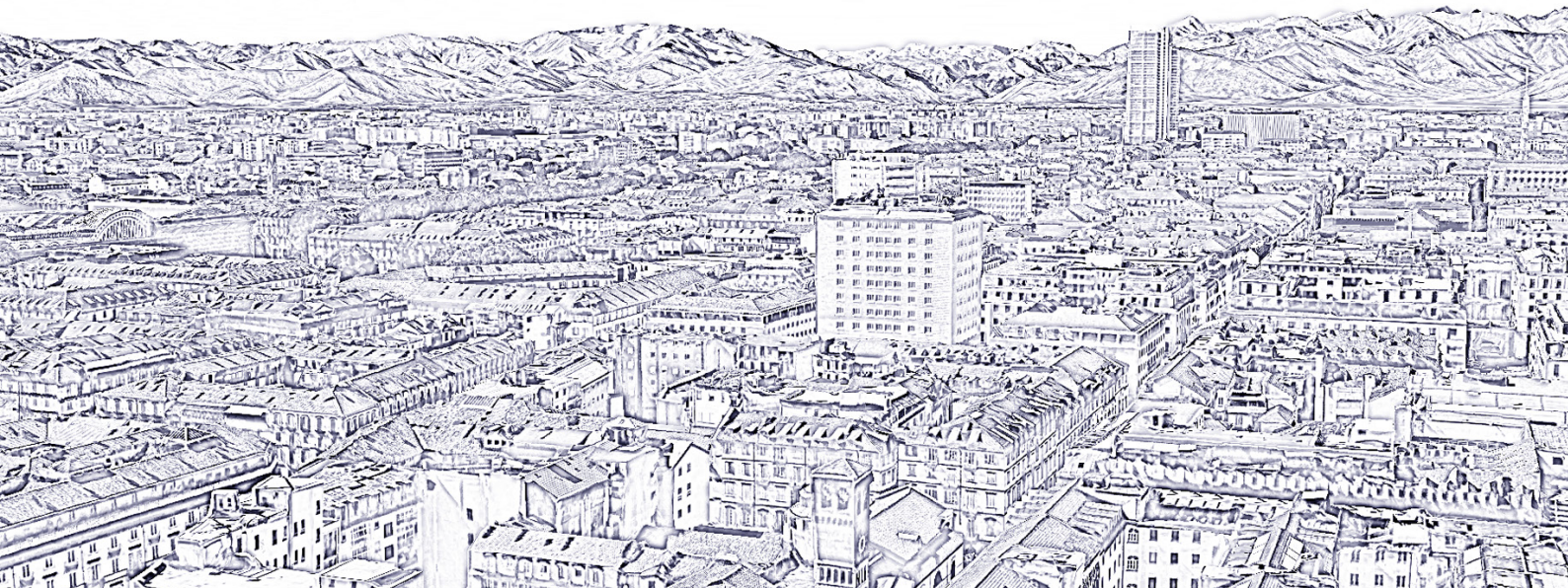
De uitvoerig besproken Zuidoostelijke voorgevel aan *Piazza Valdo Fusi* staart verder voor zich uit naar *Monte dei Cappuccini*, een populair uitkijkplateau aan de overzijde van de Po-rivier. Het verkrijgt zijn panoramische kwaliteit vanwege zijn opgetild niveau, vijftig meter verheven boven het door ons beschouwde maaiveld.

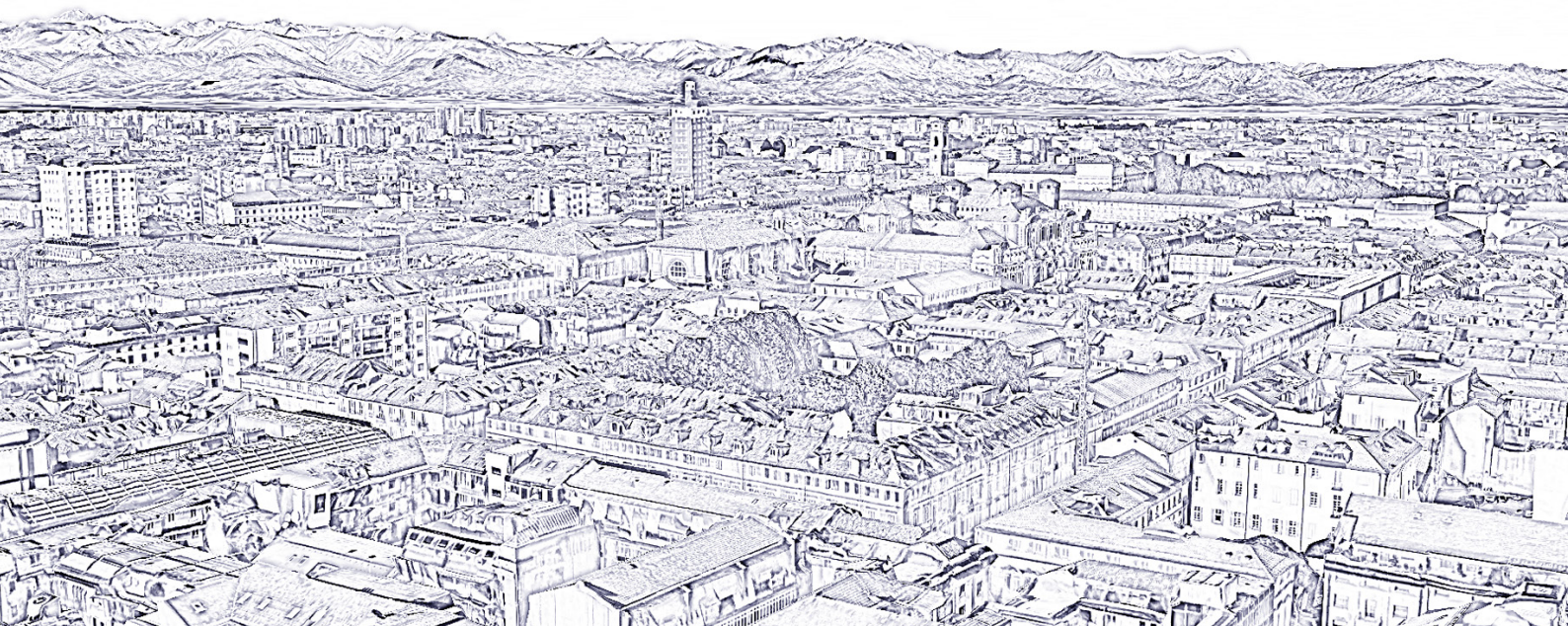
De Zuidoever volgt de *Po* stroomopwaarts in de richting van o.a. *Lingotto* en het *Palazzo del Lavoro*. In de verte bakent *il Grattacielo della Regione Piemonte* de stadsrand af.

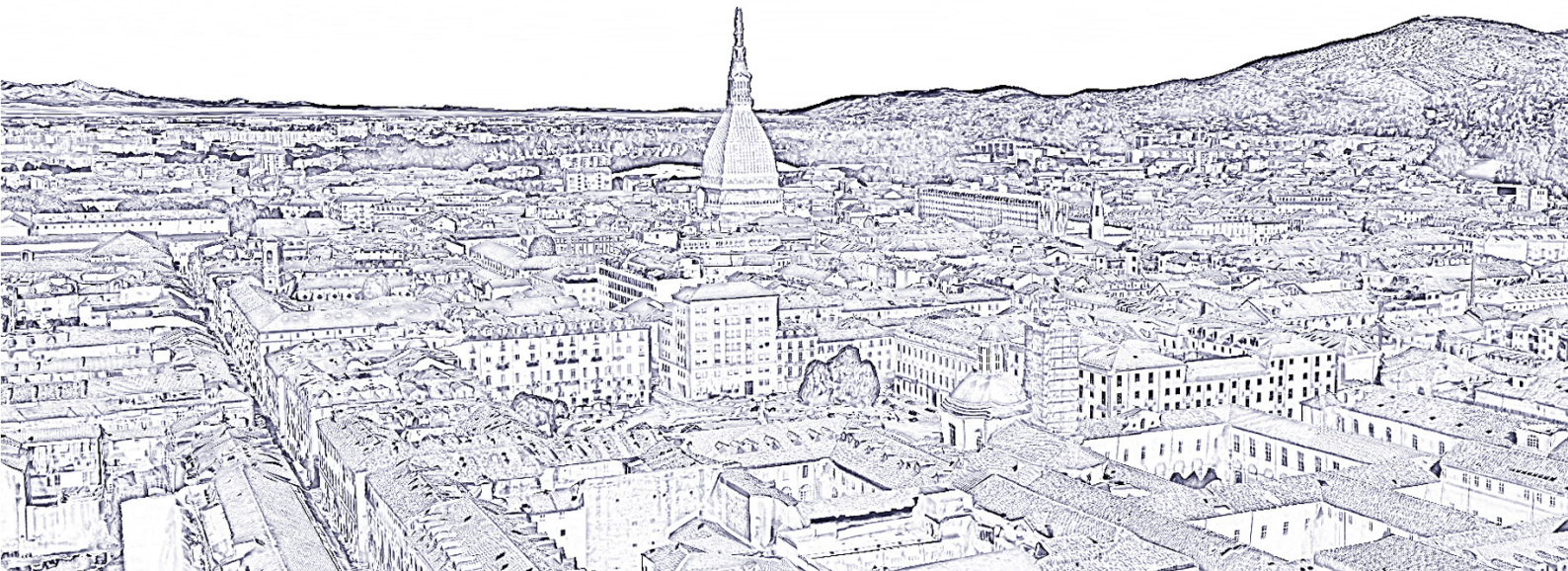
Hoofdzakelijk in het verre westen wordt Turijn door de Alpen geflankeerd: een niet te missen perspectief. In de voorgrond wordt *Grattacielo Intesa San Paolo*, een ontwerp van Renzo Piano, 'zichtbaar'.

Het oud stadscentrum in het Noordwesten ligt op een boogscheut van ons speelterrein. Het torengedouw kijkt terug in de tijd naar een Romeins nalatenschap en komt oog in oog te staan met de *Torre Littoria* uit het Interbellum. We hoeven de concurrentie met deze exemplarische centrumstedelijke toren (goed voor 87 hoogtemeters) niet aan te gaan. Hij zet immers aan op een sokkel van een grootteorde die ons ontwerp overstijgt. Toch kunnen we het niet nalaten om even te wuiven.

Een laatste gevel aanschouwt in het noordoosten de *Mole Antonelliana* die onmiskenbaar deel uitmaakt van de fameuze Turijnse skyline. In de achtergrond zien we nog net de hoogste top binnen de grenzen van Turijn, van waarop de *Basilica di Superga* de stad overziet.

STEDELIJKE INGREEP

ONTWERP

MAQUETTE

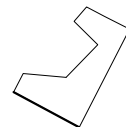
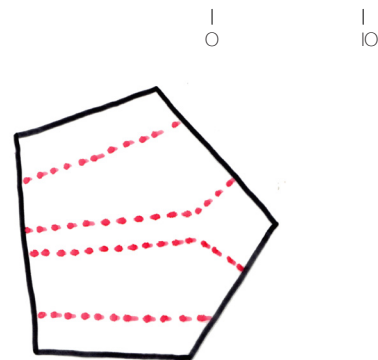
FAÇADE

Uit beschouwingen van de façades in de omgeving, putten we aanvankelijk een streven naar massiviteit en regelmaat, dat we tot hoog in de toren meedragen. De structurele draaglijn van de toren trekt zich terug van de voorgevel, zodat de gehele façade kan worden ontworpen, onafhankelijk van de grootste lasten. Dit gegeven vertaalt zich naar een uniform, gelijkmatig gespreid gevelritme.

Meer nog dan louter een verwijzing naar die Italiaanse rigide maatvoering, is de voorgevel een geheel van subtiële variaties, uitzonderingen op de regel. Waar het generisch schrijven vooral symbool staat voor anonimiteit en verhulling, draagt de exceptie bij tot de leesbaarheid en eerlijkheid van het gebouw.

De goede verstaander leest achter het scherm een opeenvolging van architecturale fragmenten die voortkomen uit niveauverschillen, fluctuerende verdiepingshoogtes, diepe terrassen...

Zodra de gevels wegnikken van het voorvlak valt hun sluier af. Dezelfde maatvoering wordt er minder star nageleefd.

straatgevel in via Cavour

Mede als respons op het rijmschema dat we aflezen van de naburige gevels, voegen we aan ons gevelontwerp – bovenop de aanwezige diepte – een geraffineerd accent toe: reliëf.

De uitkragende balkons onderstrepen enkele kleine *momenten* en vertellen bovendien iets over de inhoudelijke werking van het gebouw. Op subtiele wijze, maakt deze operatie onderscheid tussen zorghuis, school – en detentiehuis. Het detail van de ingreep zou verloren gaan in de schaal van de toren, er wordt bijgevolg niet over gerept.

I
O

I
IO

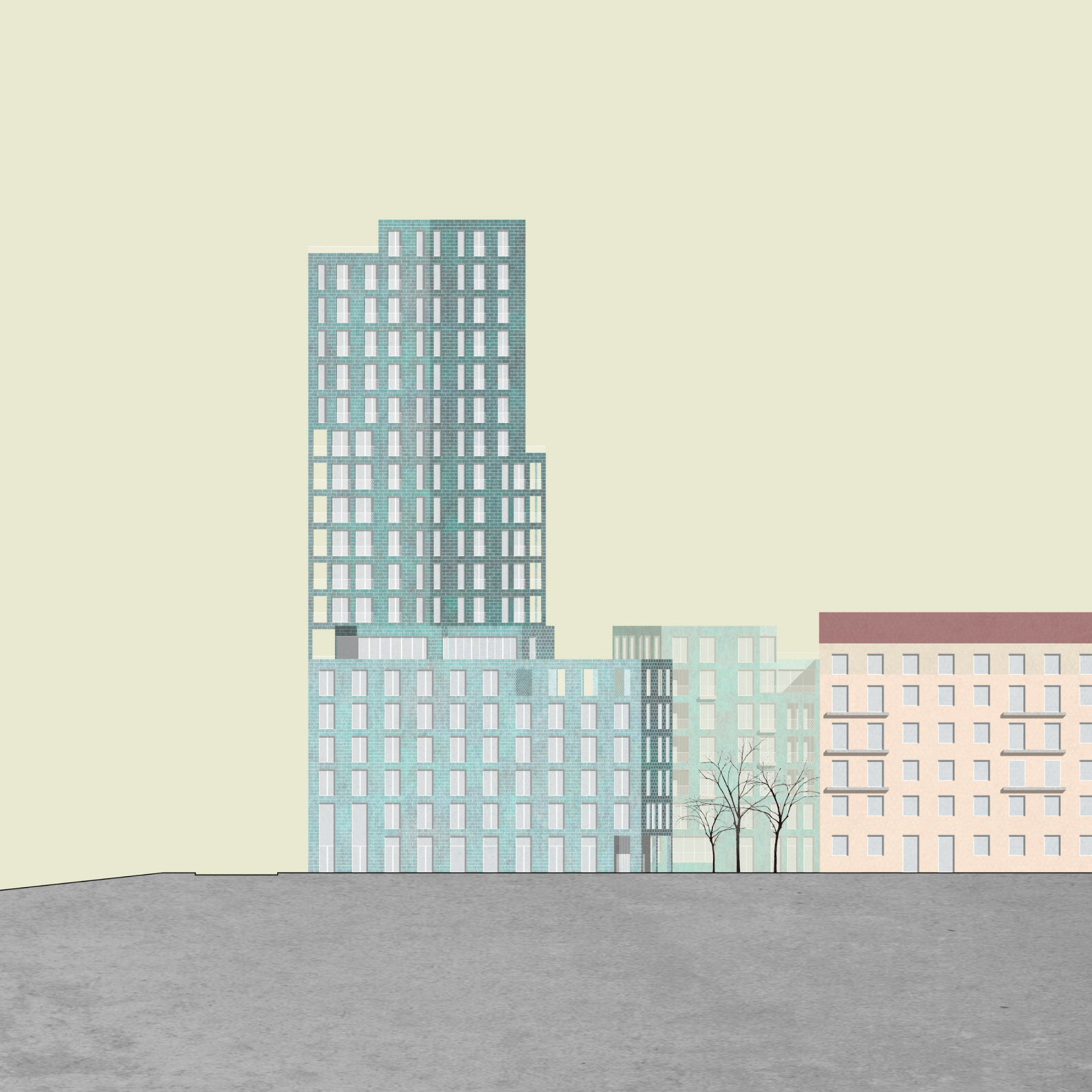
Het buitenblad van het gebouw wordt bekleed met geërodeerd koperen plaatmateriaal: een lichte opgehangen huid in functie van de gevelbehandeling in de toren. Zo ook benutten we bijvoorbeeld de materiaaleigenschappen, bij het ontwerp van een geperforeerd, luchtdoorlatend scherm in het detentiehuis.

De dunne koperplaten worden tot tegelformaat versneden en geplooid, van welke de maatvoering is bedacht op ons gevelraster. Met de plaatsing van die gevelelementen – telkens met tussenvoeg – wekken we de indruk van een gewichtig steens verband, zoals vervat in vele Italiaanse *palazzi*. Zo communiceren we alsnog zwaarte. Het kopergroene lijf van de toren is in het grote plaatje eveneens een verwijzing naar enkele klassieke koperen dak- en koepelbedekkingen. Zo gaat de toren, zonder te vloeken, niet verloren in het lappendeken van roodoranje daken.

I
O

I
IO

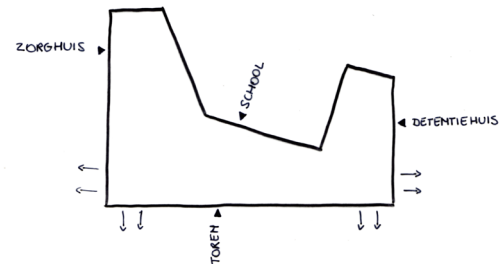

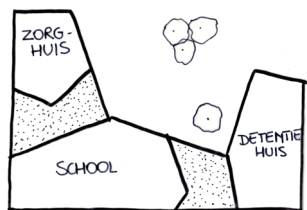
PLINT

De verschijningsvorm van het gehele gebouw vertoont tegelijkertijd tekenen van opdeling en verbondenheid, unie. Diverse woonvormen en gerelateerde programma's versmelten met elkaar in de omvattende plint. Zorghuis en -school, detentiehuis en woontoren delen er de beschikbare ruimte voor hun gemeenschappelijke behoeften. Hogerop verkrijgt elk huis dan weer de vrijheid om zichzelf te ontwikkelen, in functie van ieders specifiek gebruik.

In principe kan iedere woonvorm autonoom functioneren, vermits elk residentieel programma een eigen adres wordt toegekend. Het zorghuis staat in *Via Cavour*, het detentiehuis in *Via Nino Costa*. De woontoren vindt aarding in *Via S. Francesco da Paola*, waar zijn voordeuren uitgeven op *Piazza Valdo Fusi*.

En toch hebben alle woningen baat bij een inbegrepen, omvattende ontwerpbenadering, zodat programmatorische overlappingsen kunnen bijdragen tot een efficiënte toegevoegde waarde. Omdat de ruimte in stedelijke kernen schaars – en daarom kostbaar – is, boeten stadswoningen gewoonlijk in aan facultatieve ruimtes die veel plaats innemen.

In tegenstelling tot de gemiddelde landhuseigenaar met eigen voorhof, garage, tuin, hobbykamer... moet de stedeling zijn huiselijke activiteiten beperken tot binnen zijn woonunit.

Wij zijn van oordeel dat dergelijke – zogenaamd – supplementaire functies essentieel zijn voor het kwalitatieve woongebeuren en daarom geen overbodige luxe. Daarom zijn ze intrinsiek onderdeel van het woonprogramma. We houden het rendement hoog dankzij een collectiviteit op schaal van het bouwblok.

Bewoners en schoolgaande jeugd delen achterin een uitnodigend aankomstplein gekoppeld aan de ruime fietsenstelplaats. In tegenstelling tot de vlotte ontsluiting naar de woningen vanaf de straat, vooraan, functioneert deze binnentuin achteraan als portaal van in- en uitladen, achterlaten en ophalen.

Het leent zich daarom uitermate voor de aankomst en het vertrek van scholieren met hun ouders. Of pakweg als ontmoetingsplaats voor een geleide fietstocht in groep, waarbij het wachten integraal deel uitmaakt van het ruimtegebruik. Denk de tuinmuur – die het binnenhof scheidt van de andere open ruimte in het stadsblok – weg, zodat collectiviteit weer op de grotere schaal van toepassing wordt. Alle bewoners van het bouwblok beschouwen het als hun tuin en profiteren mee van de faciliteiten die er voorhanden zijn.

De verblijfsruimte, toegankelijk vanaf het zorghuis en langs de lobby van de toren, geeft uit op de gemeenschappelijke tuin. Van buitenaf kan iedereen tot bij de gemene werkplaatsen, met uitzondering van de gedetineerden, die de ateliers wel intern kunnen benaderen. Deze laatsten kunnen eveneens worden ingezet in de restaurantkeuken, zodat ze tijdens hun opgelegd isolement toch betrokken kunnen blijven bij het publiek leven.

Zorgbehoevende patiënten uit het zorghuis, de zorgschool of het detentiehuis hebben baat bij de nabije aanwezigheid van een kleine kliniek, dus wordt deze voorzien. Personeel kan vanaf de gebundelde dienstruimte op de eerste verdieping in alle richtingen uitrukken. Tot slot zijn er de traditionele gedeelde technische en sanitaire ruimten.

De *collectieve* plint fungeert tevens als onderhandelaar tussen publiek en privaat. Hij controleert de graad van doorwaadbaarheid en toegankelijkheid tot het gebouw.

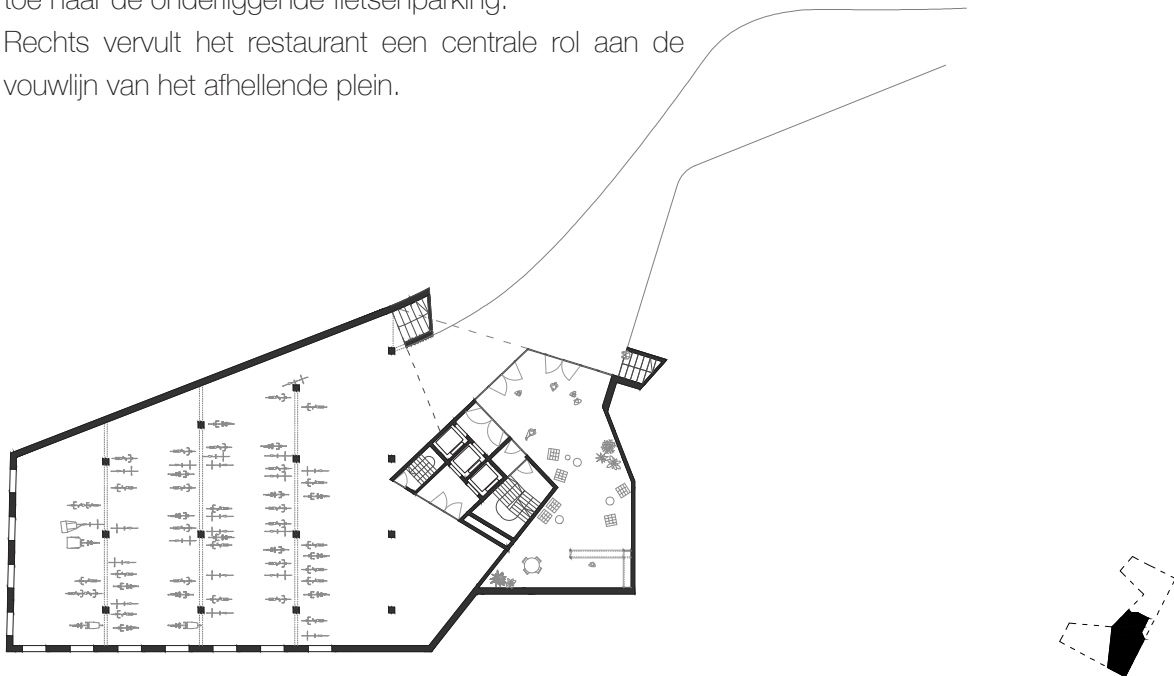
isometrie ontsluiting plint

De hoeken laden we vastberaden op met een publiek, naar buiten gericht karakter, in de overtuiging dat zij een bepalende rol vervullen als producent van activiteit in de verschillende straatbeelden.

Bovendien houden we hun rechtstreekse relatie tot de meer intieme binnentuin eerder zwak, wat leidt tot een eenduidige, uitwaartse gerichtheid naar de publieke sfeer van *Piazza Valdo Fusi*.

De markthal in de linkerhoek verheft zich subtiel boven het maaiveld, en staat zo nog een neerwaartse lichtstraal toe naar de onderliggende fietsenparking.

Rechts vervult het restaurant een centrale rol aan de vouwlijn van het afhellende plein.

grondplan fietsenstalling 1:500

isometrie ontsluiting plint

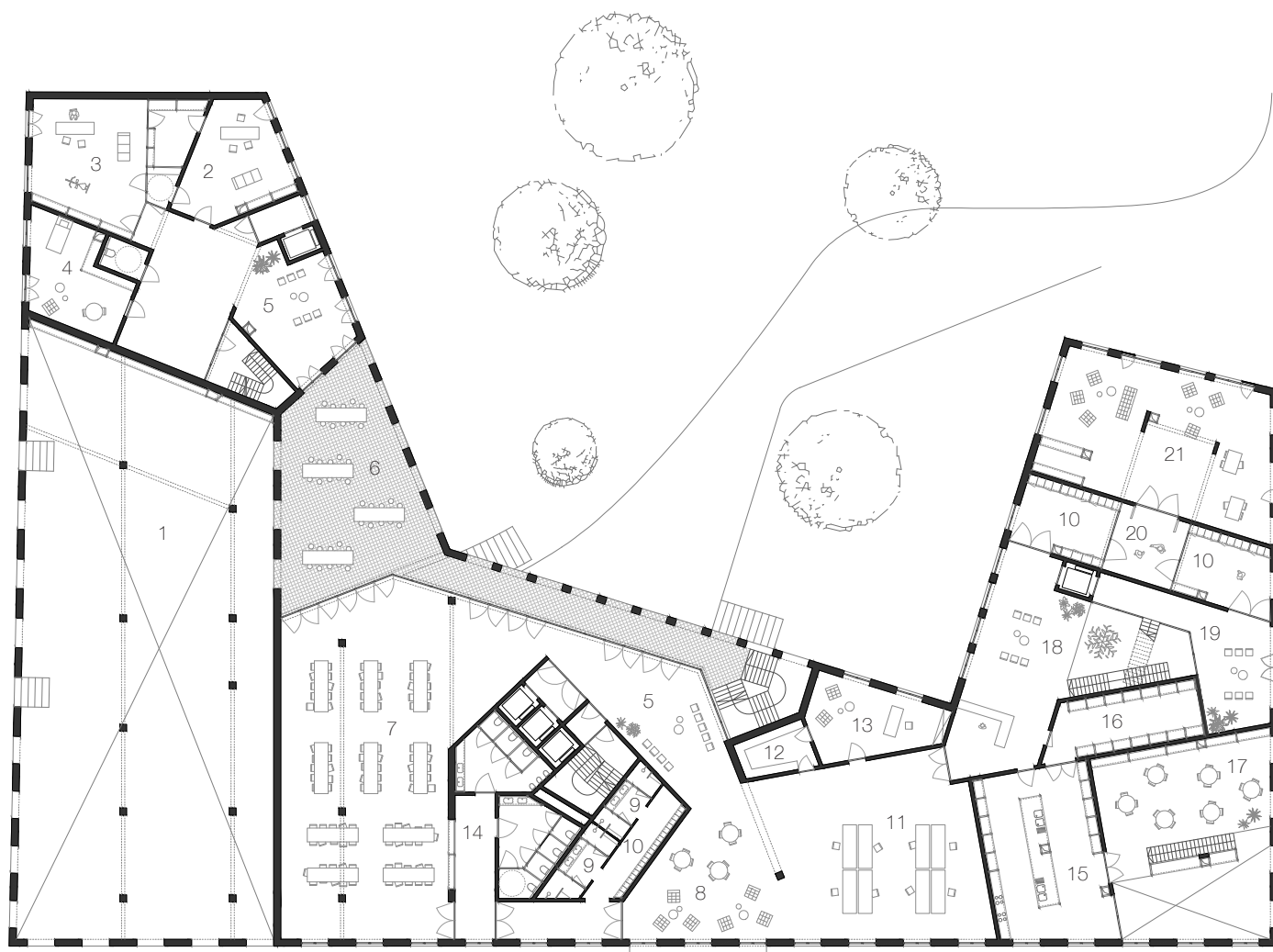
- 1 markthal
- 2 garage
- 3 tuinhuis
- 4 inkomhal zorghuis
- 5 vestiaire
- 6 bezoekersruimte
- 7 ontspanningsruimte/speelruimte
- 8 koffiebar
- 9 inkomhal toren
- 10 inkomhal school
- 11 danszaal
- 12 bar
- 13 restaurant/bar
- 14 sanitair
- 15 inkomhal detentiehuis
- 16 werkruimte
- 17 atelier
- 18 tuin
- 19 plein

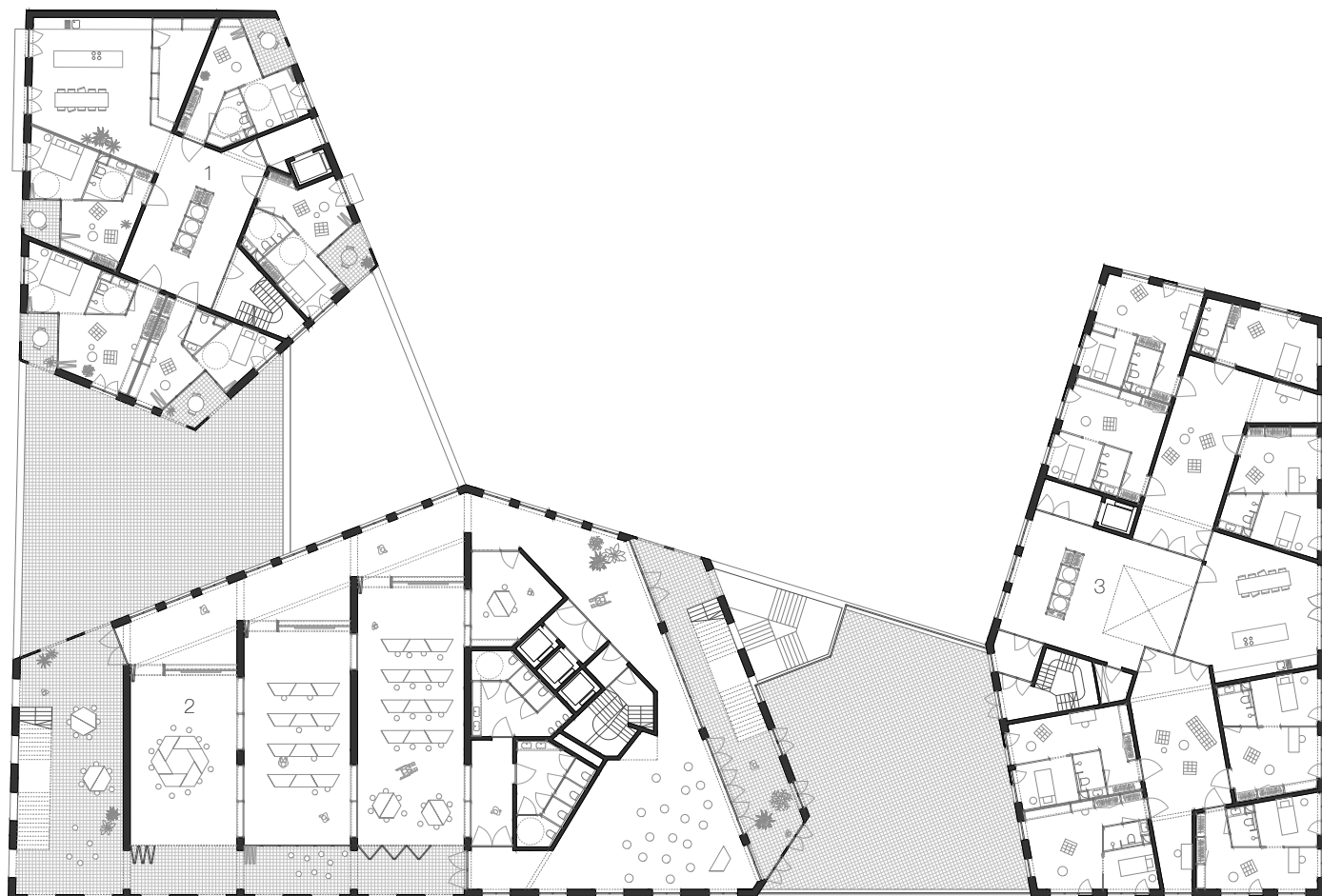
- 1 markthal
- 2 dokterspraktijk
- 3 kinesist
- 4 ziekenkamer
- 5 wachtruimte
- 6 buitenruimte refter
- 7 refter
- 8 personeelsruimte/koffiehoek
- 9 douche
- 10 lockers
- 11 bureau
- 12 archief
- 13 directeur
- 14 sanitair
- 15 keuken
- 16 berging
- 17 restaurant/bar
- 18 wachtruimte bezoekers detentiehuis
- 19 wachtruimte gedetineerden
- 20 controlepost
- 21 bezoekersruimte

- 1 zorghuis
- 2 (zorg)school
- 3 detentiehuis

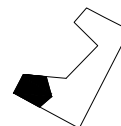

ZORGHUIS

De benaming zorghuis is niet lukraak gekozen, aangezien onze visie ontspringt uit de idee van één *collectief huis*. De hoofdactiviteit in het gebouw is *wonen*. Als in een groot gezin, zijn de bewoners toegewezen op elkaars aanwezigheid en neemt eenieder zijn rol op, binnen een gedeeld huishouden. Elk individu of paar kan zich op zekere momenten ook terugtrekken in zijn persoonlijke *kamer* die men tot zijn private sfeer rekent, net zoals in het klassieke huisgezin.

Uiteraard weten ook wij dat in het desbetreffende geval gedeeltelijk andere wetten gelden dan in een traditioneel gezinsverband, met name door het ontbreken van een familiale band. Toch blijft de overtuiging dat een concentratie van gedeelde woon- en zorgvoorzieningen op veel fronten voordelig is.

In een gevecht tegen eenzaamheid en isolement, kunnen zorgbehoevende personen in dit verhaal deel uitmaken van de gemeenschap. En ook uit het groeperen van diensten en het delen van dure infrastructuur voor behandelingen haalt iedereen profijt, zowel financieel als heelkundig.

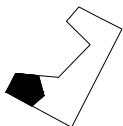
Per vloer monden vijf private kamers uit in een centrale gemene verdeelkamer. Naast het bundelen per verdieping van de kleine leefgroepen bij een gemeenschappelijke keuken, maakt deze centrumruimte tevens deel uit van het gehele woonprogramma en vormt het de binding tussen de verschillende etages onderling.

Meer dan alleen een circulatieknooppunt, is de middelste kamer ook telkens een functionele ruimte waarop het hele huis beroep kan doen.

We spreken hier over de inkomhal, het lokaal hospitaal, het wassalon, het salon, de bibliotheek, wellness...

Uit het geloof voor een collectieve gedachte, houden we de privé-units bewust compact. Het is namelijk de bedoeling dat zij expliciet samenwerken in het huiselijk geheel en zich niet resoluut afzonderen van het samenwonen. Beschouw ze als studio met leefruimte, slaapkamer, badkamer en persoonlijk terras.

Een wandeling doorheen het zorghuis wordt beëindigd op het dakterras dat wordt bereikt vanaf een gemeenschappelijke penthouse, de bekroning van het huis.

adres via cavour

footprint 325 m²

bouwlagen 7

totale hoogte 23,68 m

wooneenheden 18

hoofdkussens 30

netto oppervlakte

collectieve ruimte 705 m²

collectieve buitenruimte 160 m²

private woonruimte 670 m²

buitenruimte

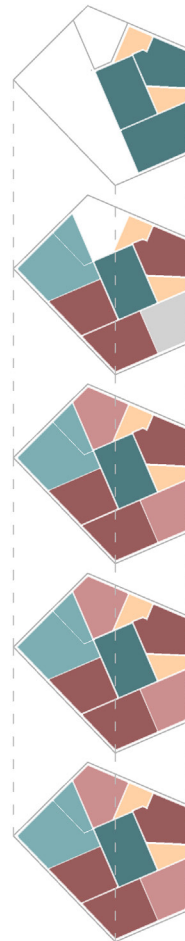
wooneenheid 1 persoon

wooneenheid 2 personen

gemeenschappelijke keuken

gemeenschappelijke verdeelkamer

circulatie

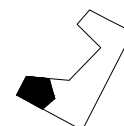
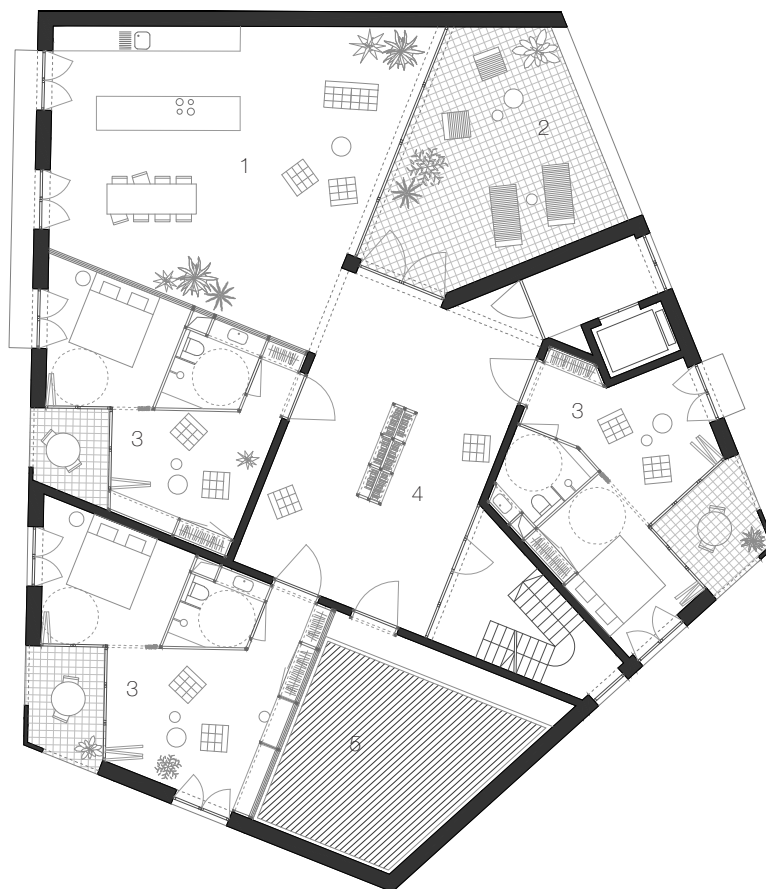

- 1 collectieve keuken
- 2 berging
- 3 wooneenheid 2 personen
- 4 wooneenheid 1 persoon
- 5 wasruimte (+2)
projectieruimte/tv-hoek (+3)
computerruimte (+4)

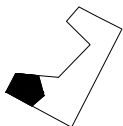
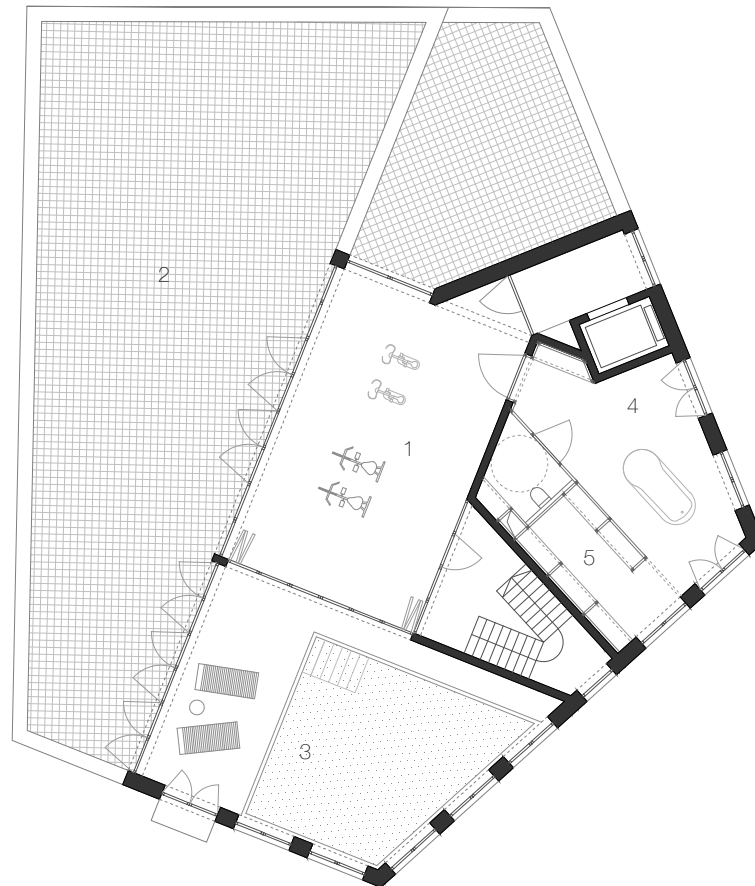

- 1 collectieve keuken
- 2 collectieve buitenruimte
- 3 wooneenheid 2 personen
- 4 bibliotheek
- 5 zwembadkuip

- 1 fitness
- 2 collectieve buitenruimte
- 3 zwembad
- 4 zorgbadkamer
- 5 berging

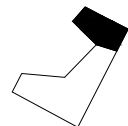

DETENTIEHUIS

Wat kan gezegd worden over collectiviteit in het zorghuis geldt in grote lijnen ook voor het ontwerp van een detentiehuis. Vergelijkbare ideeën van gedeeld ruimtegebruik zijn er van kracht. Het gaat over groepswonen met respect voor identiteit en intimiteit. Beide typegrondplannen vertonen onderling sterke gelijkenissen, zijn in principe zeer analoog. Toch zijn er een aantal essentiële verschillen die vragen om een specifieke ontwerpbenadering.

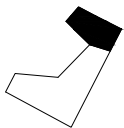
Ten eerste blijft het huis in hoofdzaak een penitentiaire instelling die onvrijwillig bewoond wordt. De intrede in het detentiehuis is, met andere woorden, het gevolg van een opgelegde straf: een inperking van de vrijheid en de afzondering van de buitenwereld.

Het is, denken wij, grotendeels aan de architect om dat isolement van de maatschappij zo draaglijk mogelijk te maken, om niet de vervreemding en afkeer tot de samenleving in de hand te werken. Onzichtbaar wijst hier wederom niet op het verborgene of op de afzondering. Het gaat hier veeleer over een onopvallende, doch fiere aanwezigheid en een gevoel van verwantschap met de omgeving.

In het licht van de re-integratie van de gedetineerden in de maatschappij, wordt de confrontatie tussen binnen en buiten van cruciaal belang. Zoals iedere woning heeft ook het detentiehuis een aangezicht, een adres, een voordeur. Toch is het niet de bewoner zelf die ervan gebruik maakt, dan wel zijn gast. De gedetineerde wordt bij zijn intrede immers het liefst van al, discreet, via het achterpoortje naar binnen geloodst, maar zijn bezoeker komt en gaat wel door de voordeur. Om het contact met de buitenwereld niet te verliezen, heeft het detentiehuis evenwel nood aan een toegankelijke voorkant.

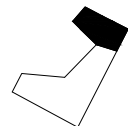
De eerste verdieping speelt een cruciale rol als koppelstuk tussen de eigenlijke detentiewoning en de buitensfeer. Alle huisgebruikers (bewoners, personeel en bezoekers) die, van of naar het huis, de eerste verdieping overbruggen, moeten halthouden aan een controlepost, waar ze onderworpen worden aan de nodige nazichten. Op hun weg naar beneden, bijvoorbeeld om het atelier te bereiken, worden gedetineerden op de eerste verdieping gescreend. Hetzelfde ritueel wordt doorlopen in de omgekeerde richting.

Voorts moet, uit veiligheidsoverwegingen, op zijn minst de mogelijkheid bestaan om intern, gedetineerden schatplichtig te maken aan gedwongen opsluitingsregimes. Concreet houdt dit in dat verschillende leefgroepen onafhankelijk van elkaar moeten kunnen functioneren binnen hun collectieve wooneenheid. Als het enigszins kan, pleiten wij voor een (gecontroleerde) vrije doorstroom binnen de muren van het huis, waar ook plaats is voor verdiepingsoverschrijdende vriendschappen, relaties en broederschappen. Deze overtuiging schijnt eveneens door naar de bezoeker, die het huis moet kunnen betreden. Zo wordt de gedetineerde gastheer in zijn woonst. Het plan is echter zo bedacht dat, indien nodig, iedere vleugel (twee per vloer) afzonderlijk kan worden afgesloten of opengesteld.

Als geïnterneerden de buitenlucht willen opsnuiven, kunnen ze zich wenden tot twee dakterrassen: een – met de school te delen – speelplein op niveau twee en een eigen arena op level vijf. Het platte dak bij de collectieve fitness in de kruin van het huis is hier, in tegenstelling tot het zorghuis, niet betreedbaar.

Om hun kamers van verse lucht te voorzien, hebben gedetineerden de vrijheid om hun raam te openen. Het klinkt evident, maar is dat allesbehalve. Een geperforeerde variant van de koper gevelbekleding valt voor het opengaand raam en verhindert een ontsnapping.

adres via nino costa

footprint 515 m²

bouwlagen 7

totale hoogte 23,68 m

wooneenheden 25

hoofdkussens 25

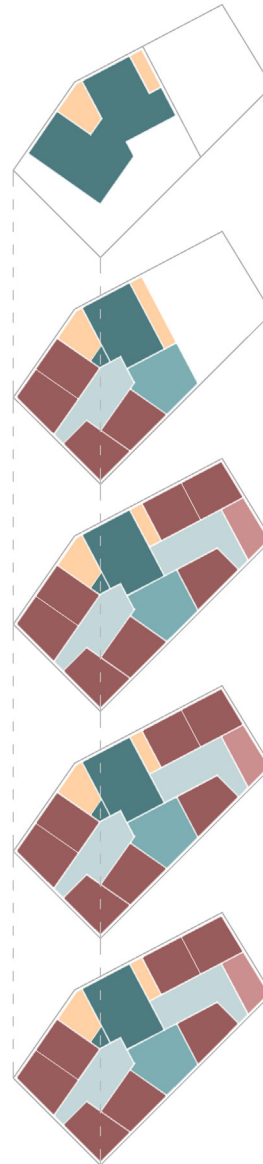
netto oppervlakte

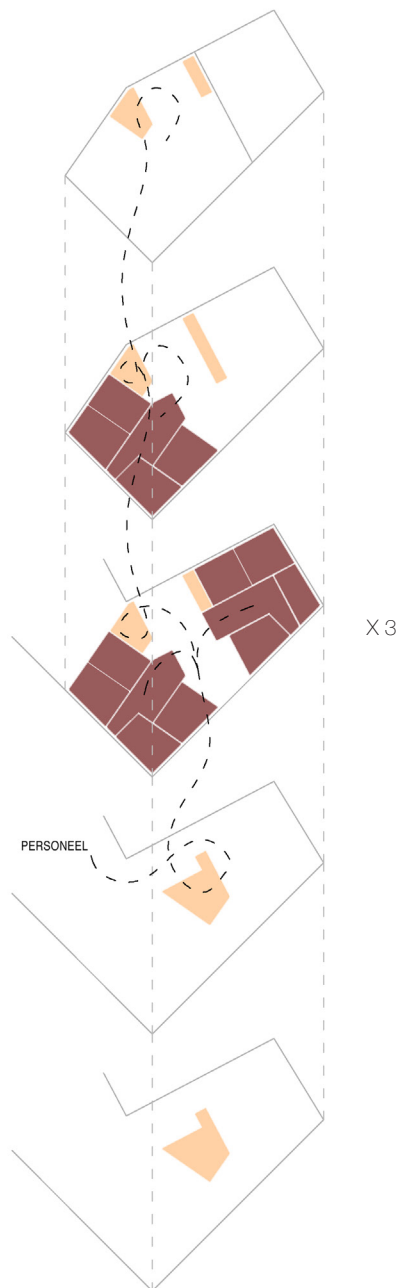
collectieve ruimte 950 m²

collectieve buitenruimte 335 m²

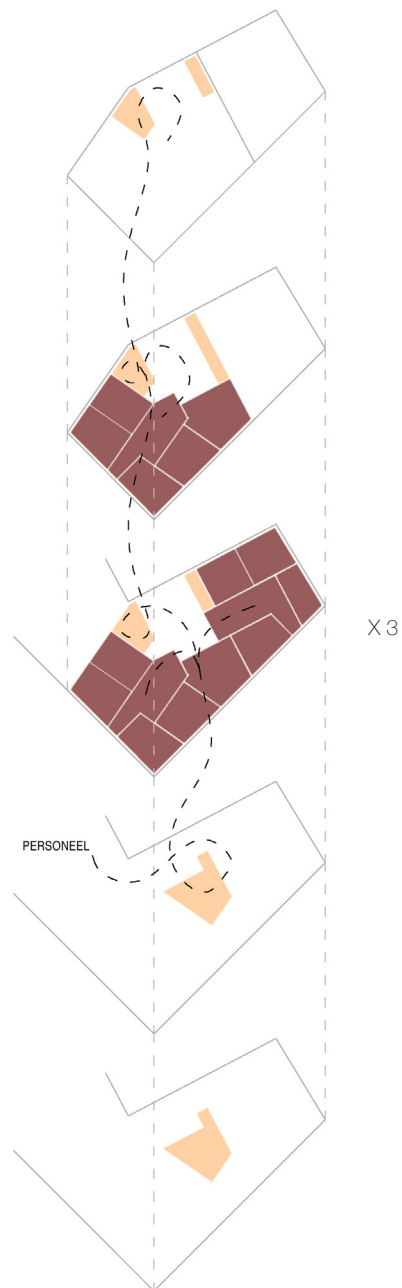
private woonruimte 885 m²

- buitenruimte
- isoleer cel
 - wooneenheid 1 persoon
 - salon leefgroep
 - gemeenschappelijke keuken
 - gemeenschappelijke verdeelkamer
 - circulatie

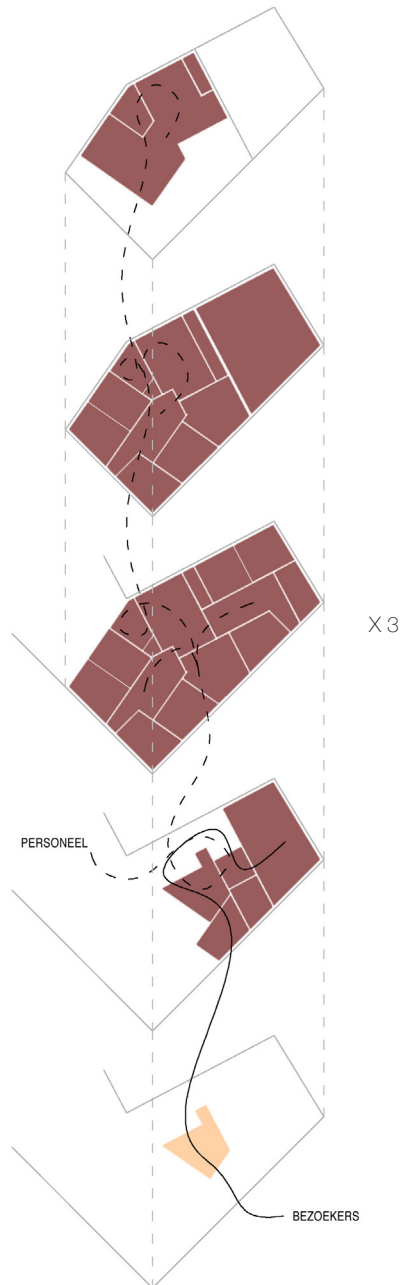

*eerste regime:
minimale toegankelijkheid, per vleugel*

*tweede regime:
beperkte toegankelijkheid, per vloer*

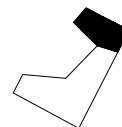
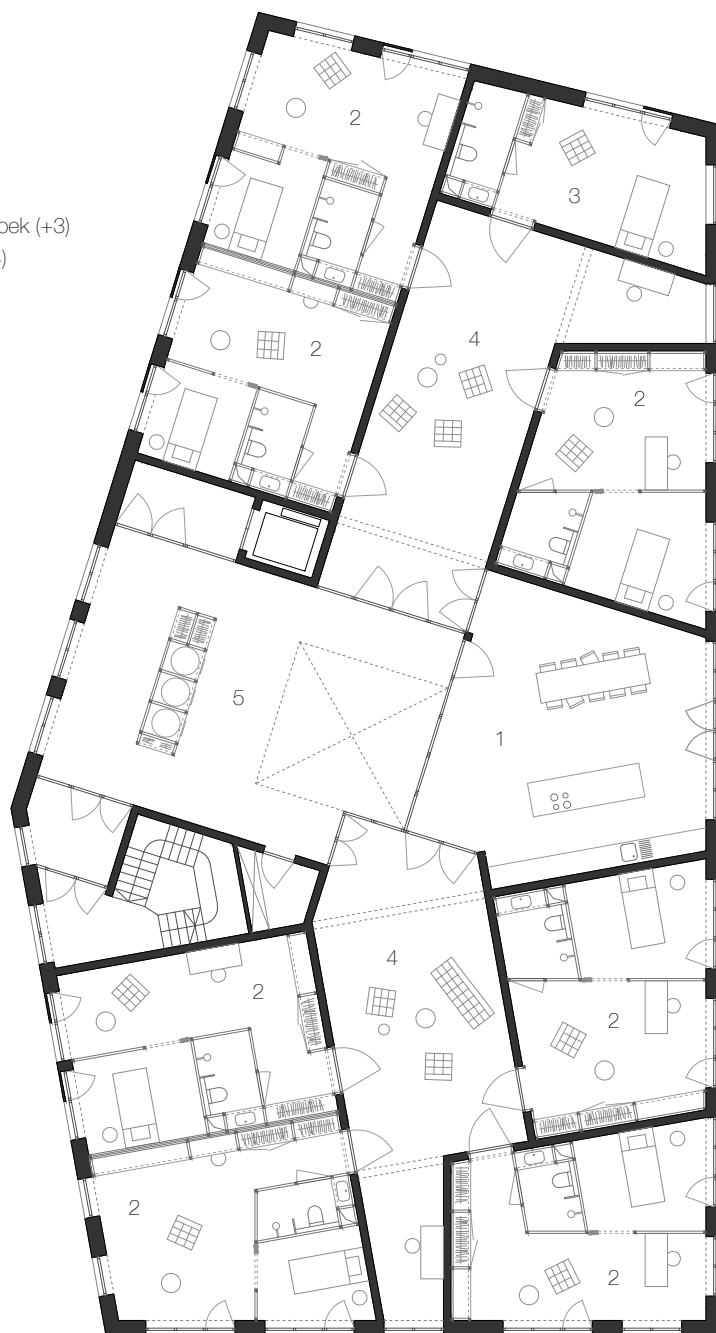

derde regime:
toegankelijkheid tot dak

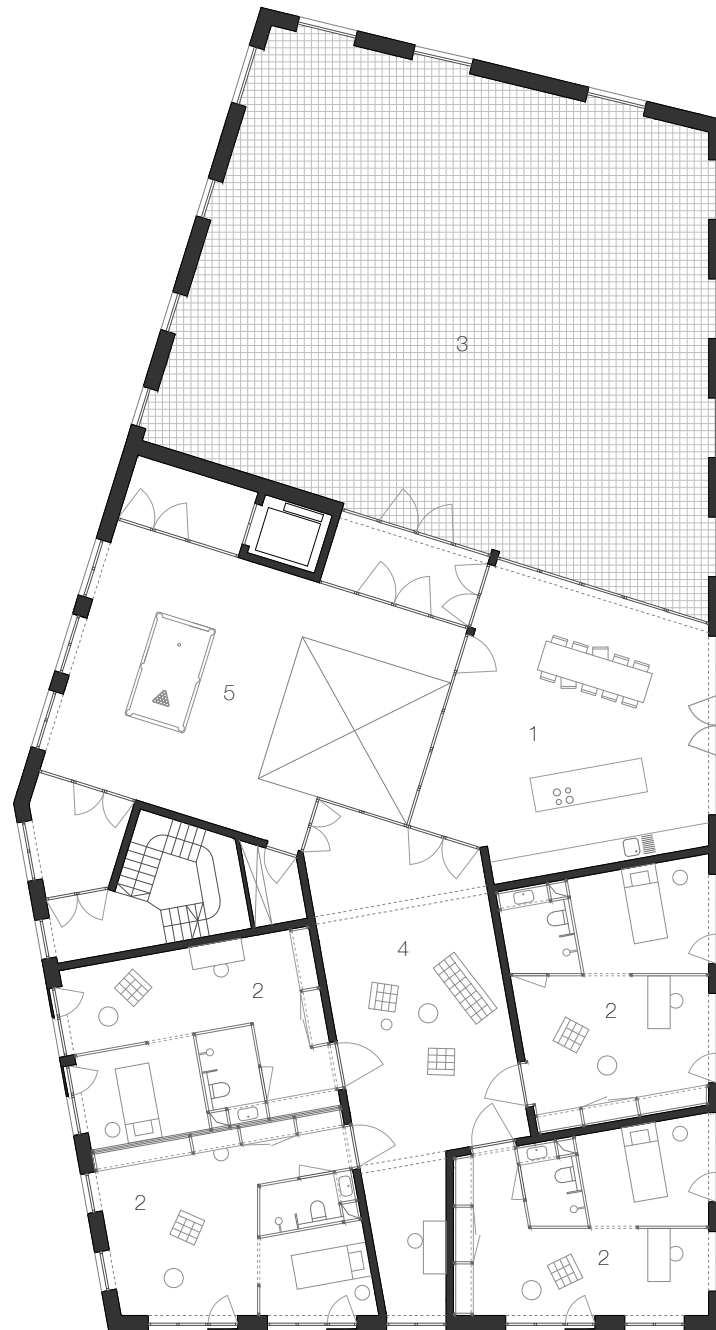
vierde tijdsregime:
maximale toegankelijkheid

- 1 collectieve keuken
- 2 wooneenheid
- 3 isoleercel
- 4 salon leefgroep
- 5 wasruimte (+2)
- projectieruimte/tv-hoek (+3)
- computerruimte (+4)

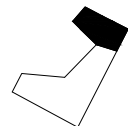
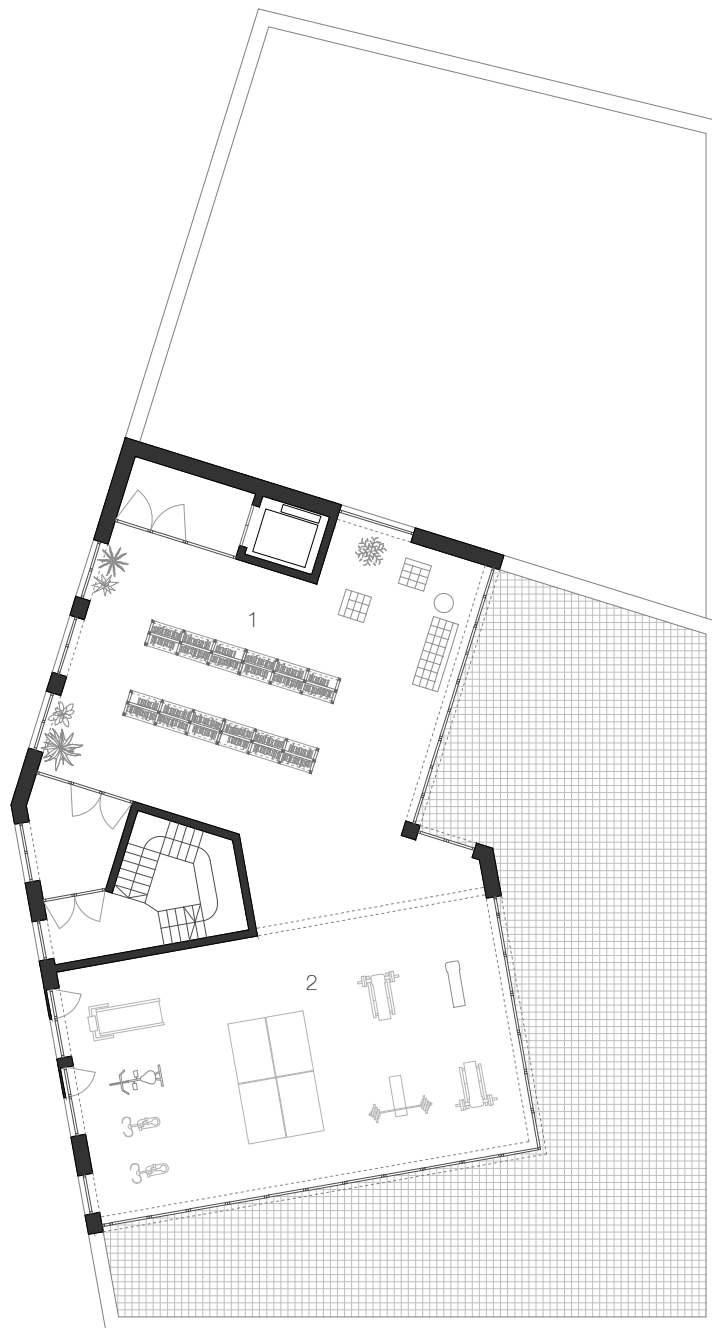
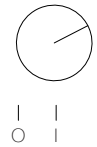

- 1 collectieve keuken
- 2 wooneenheid
- 3 collectieve buitenruimte
- 4 salon leefgroep
- 5 ontspanningshoek

1:200 grondplan Detentiehuis vijfde verdieping

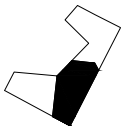
- 1 bibliotheek
- 2 fitness

(ZORG)SCHOOL

Een school is gewoonlijk sterk gebonden aan een tijdsregime, strak geleid door de schoolbel. Vlak voor, tijdens en net na de schooluren kan het een zeer hoge capaciteit aan, maar daarbuiten heerst er dikwijls een totale onderbezetting.

Het aankomen op en verlaten van de school is een chaotisch samenkomen van levens, een plaats- en tijdrovende aangelegenheid. De schoolpoort bevindt zich daarom binnenin het bouwblok, waar de nodige beweegruimte voorhanden is en waar autoverkeer wordt geweerd. De wat verzonken inkomlobby sluit naadloos aan bij de fietsenstalling.

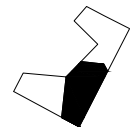

De school heeft een functionele, ondersteunende eerste laag, voorbehouden voor de refter en een administratief centrum (directie, secretariaat, personeelsruimte). Bovenop staan drie verdiepingen met klassen. Let op hun aangepaste verdiepingshoogte van 4,16 meter – vloer tot vloer.

Gunstige klimatologische randvoorwaarden in Turijn laten toe te dromen over een loggia langs het publiek plein, als verlengde van de meer klassieke leslokalen. De les hoeft zich dus niet langer te beperken tot de besloten binnenruimte van het klaslokaal, maar kan zich ontplooiën tot buitenklas.

De grote mensenstroom die op gang komt, bij het luiden van de bel, vergt een groot circulatiedebiet. De schoolgang is ontworpen als opeenvolging van zaagtanden. Terwijl een troep scholieren zich in rij verzamelt aan de voorhof van een klas – zijnde een zijsprong van de gang – blijft de vlotte doorgang toch gevrijwaard.

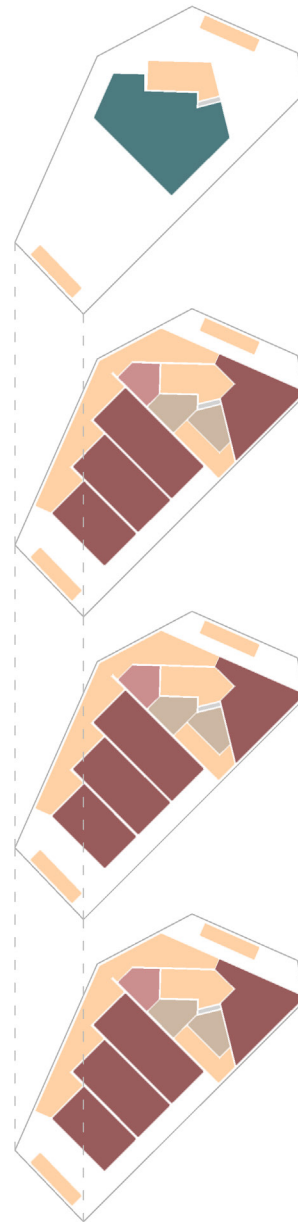
Zeker in een zorgschool zijn toegankelijkheid en mobiliteit belangrijke aandachtspunten. De verticale circulatie verloopt ofwel binnen of buiten en bereikt een hoogtepunt bij het betreden van de speelplaats op het dak.

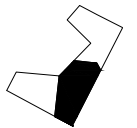
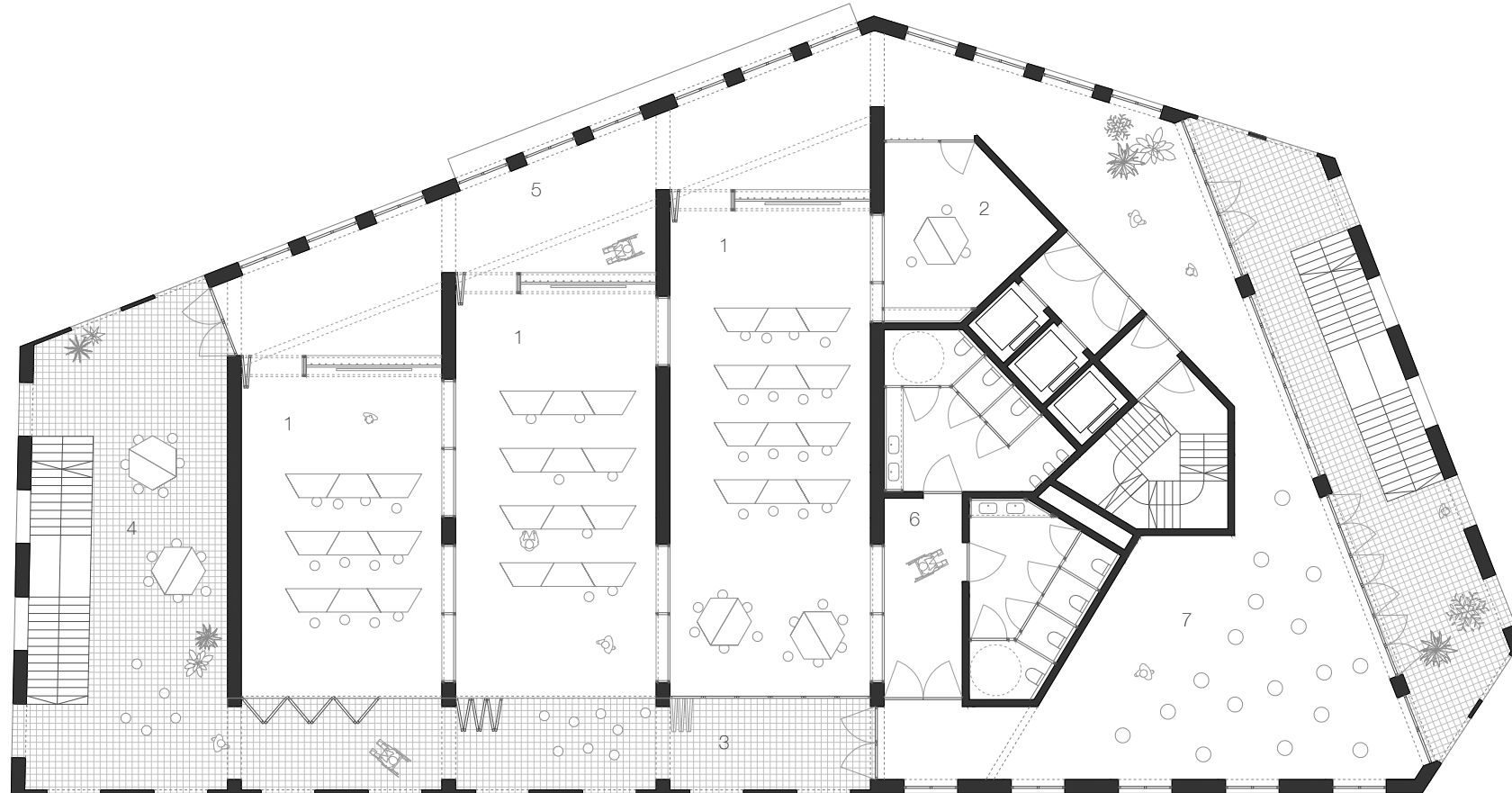
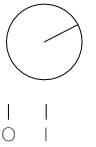
adres achterplein
footprint 745 m²
bouwlagen 5
totale hoogte 20,48 m
scholieren 100

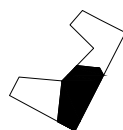
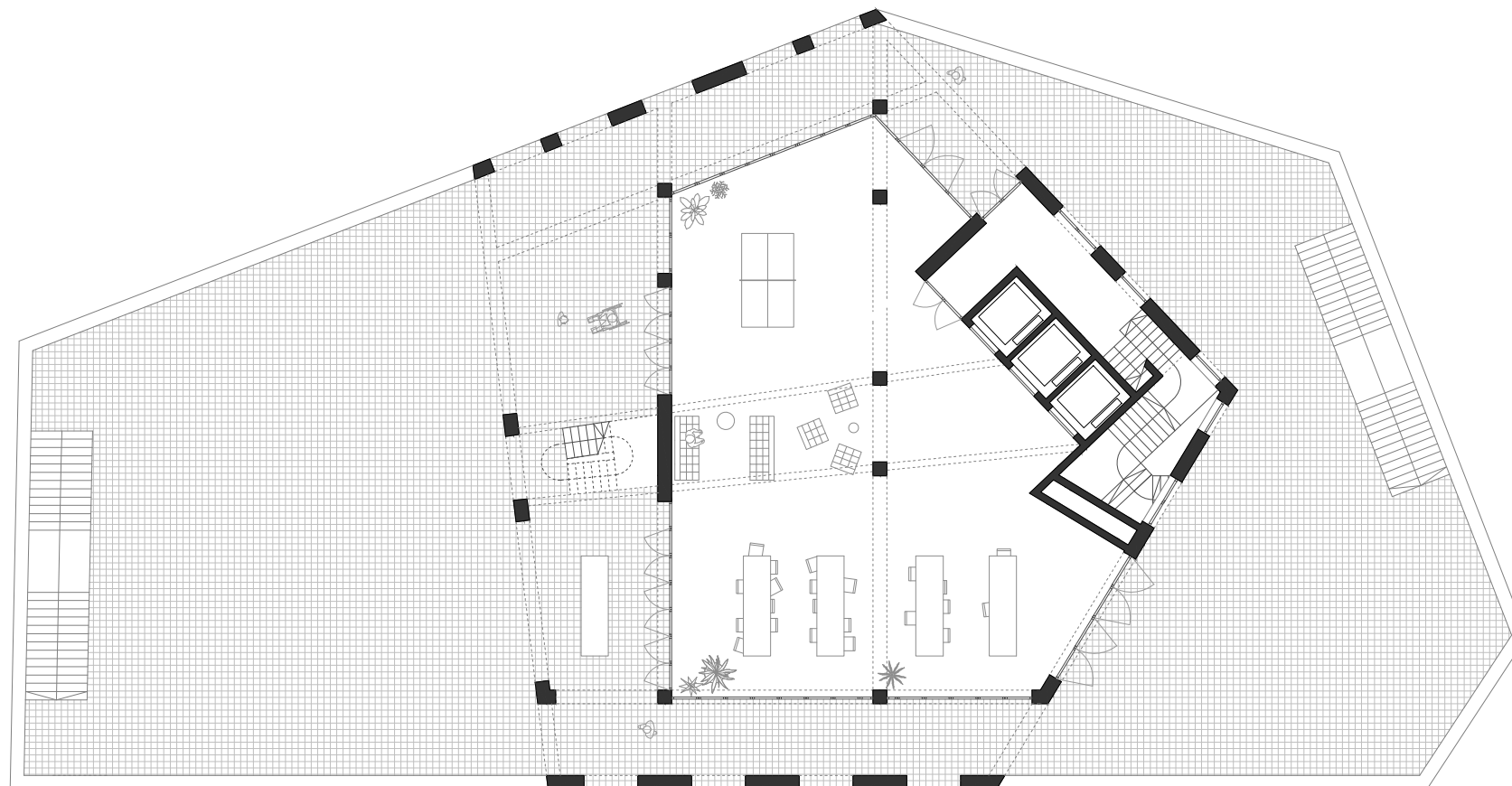
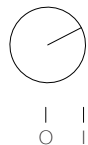
buitenruimte

- 1 op 1 klas
- leslokaal
- ontspanningszaal
- sanitair
- circulatie

- 1 klaslokaal
- 2 1 op 1 klas
- 3 loggia
- 4 buitenklas
- 5 gang
- 6 sanitair
- 7 muzieklas (+2)
- projectieruimte (+3)
- computerklas (+4)

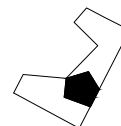

1:200 dakplan (Zorg)school

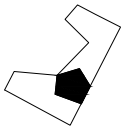
WOONTOREN

De toren kom je binnen vanaf *Piazza Valdo Fusi*. Onder een gaanderij kondigt de inkomlobby zich aan door middel van een uitnodigend trappenpartijtje. Eens binnen in de inkomhal kiest ieder een weg. Eén lift bedient zowel de school als de toren, de andere lift snelt direct voorbij de sokkel. Mensen die de toren als hun thuis beschouwen en van de fietsenparking gebruik maken, kunnen rechtstreeks de lift instappen vanuit de kelder.

Door zijn vertrappend silhouet verraaft het torenvolume zijdelings een zekere opdeling, of beter: geleiding. Iedere sprong van zijn profiel geeft aanleiding tot een gemeenschappelijk niveau met bijbehorend terras. Zo introduceren we drie opportuniteiten. Het startpunt van de toren, tevens de speelplaats van de zorgschool, wordt toegankelijk als de school onbemand is. Middenin kunnen we een gemeenschappelijk wassalon en enkele gastenkamers kwijt en op de top prijkt een collectief dakhuis. Tussenin evolueert het plan van vier studio's naar twee gezinswoningen per verdieping.

De plannen van de toren zijn ontworpen met de intentie om het contactvlak met de gevel zo groot mogelijk te maken. De woningen richten zich uitdrukkelijk naar de vergezichten, buiten. Zowel de compacte studio's als de ruimere gezinswoningen geven uit op hun eigen inpandig terras, waar ze binnen het lichaam van de toren beschutting zoeken tegen zon, regen en wind.

adres via s. francesco da paola

footprint 335 m²

bouwlagen 13

totale hoogte 62,72 m

wooneenheden 34

hoofdkussens 80

netto oppervlakte

collectieve ruimte 232 m²

collectieve buitenruimte 165 m²

private woonruimte 2 690 m²

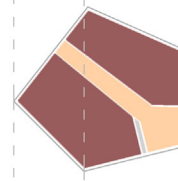
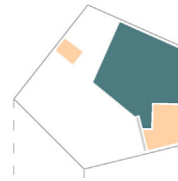
buitenruimte

studio

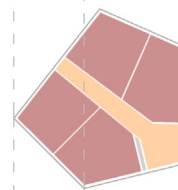
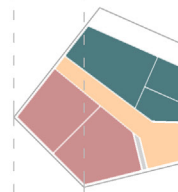
gezinswoning

gemeenschappelijke ruimte

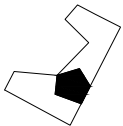
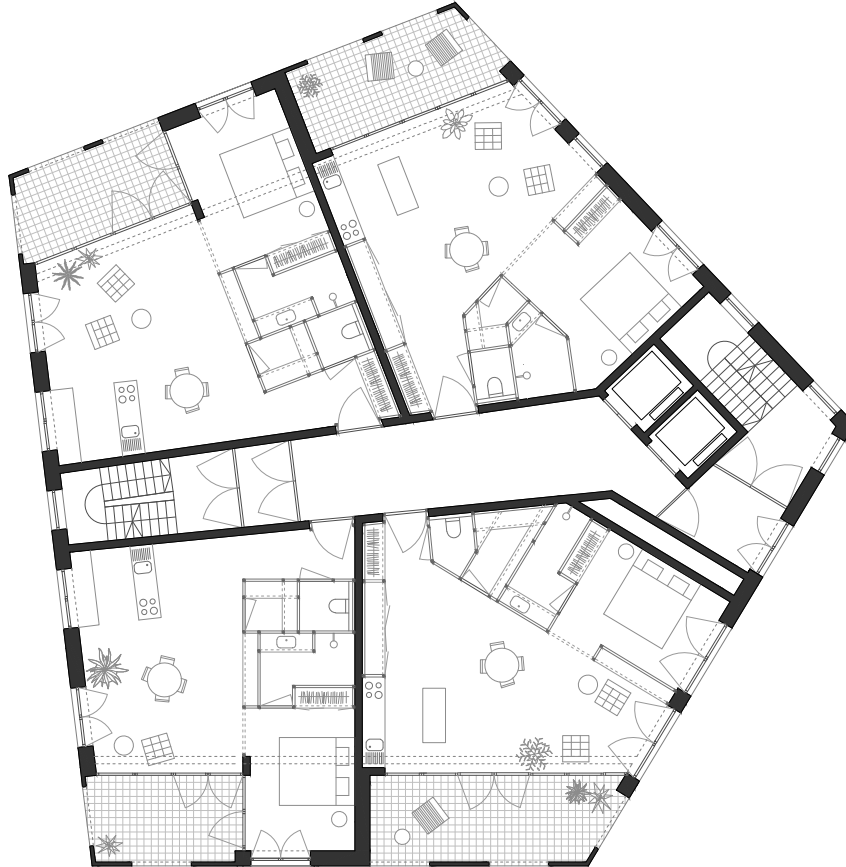
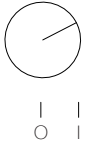
circulatie

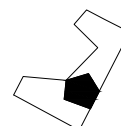
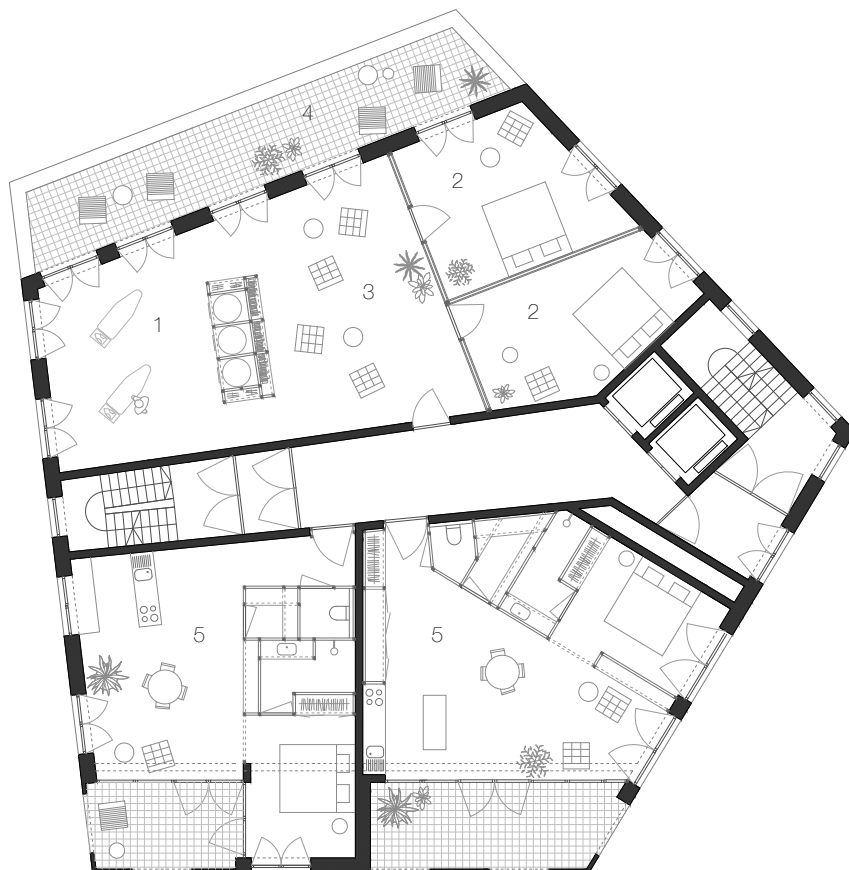
X 5

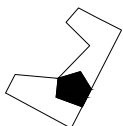
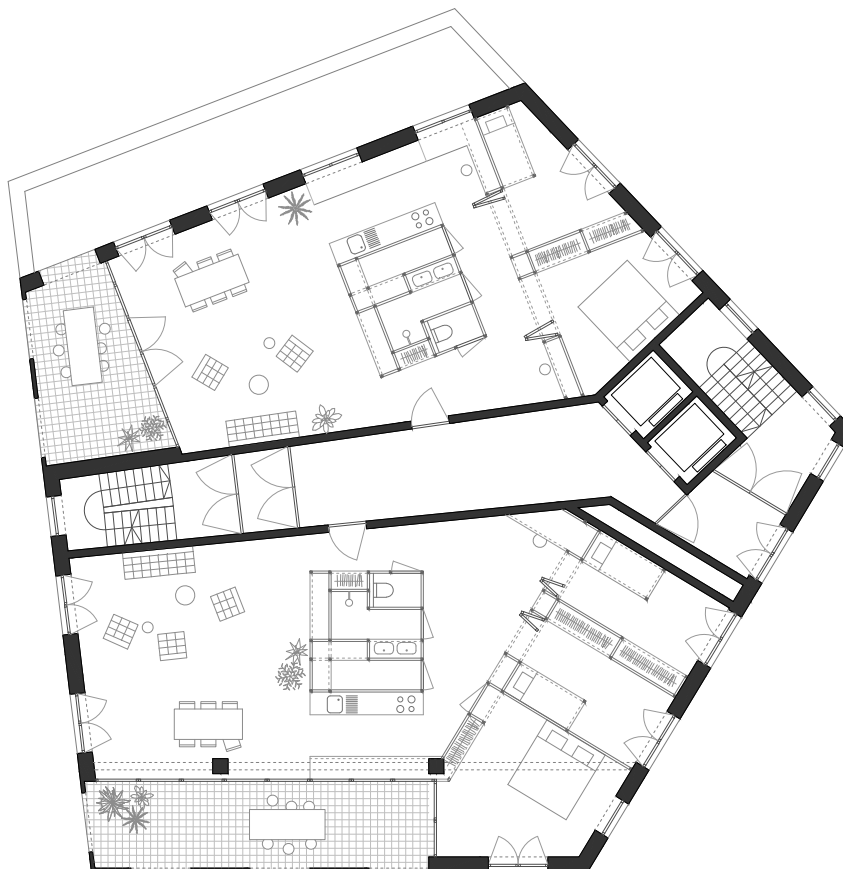
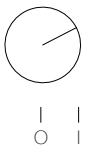

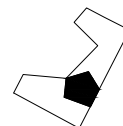
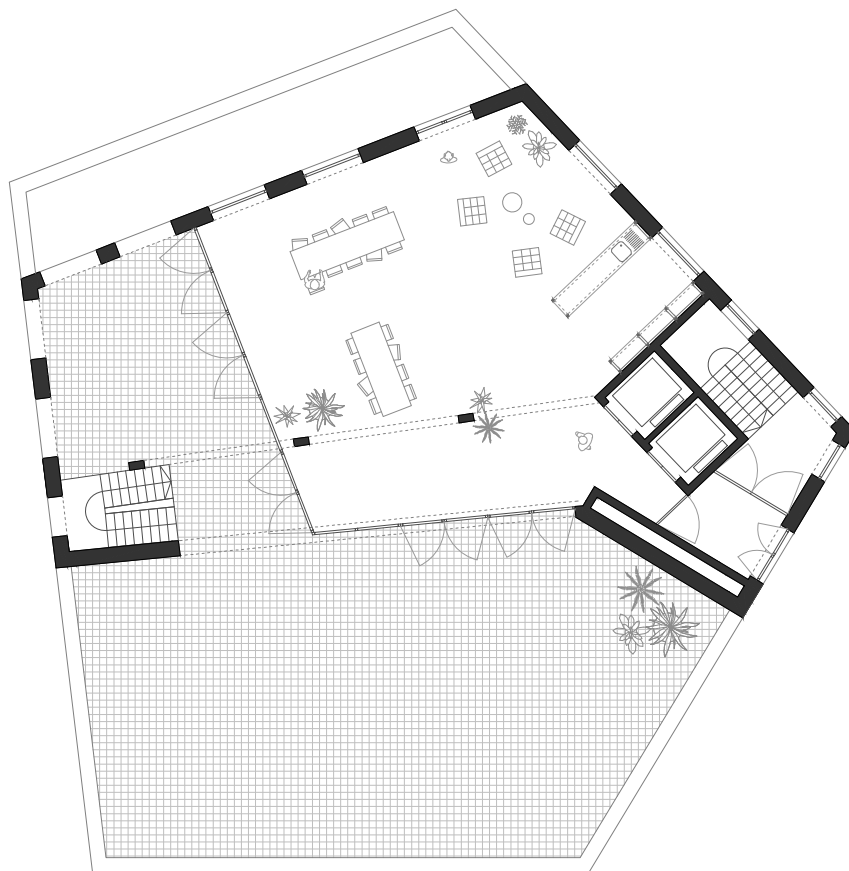
X 5

- 1 wasruimte
- 2 logeerkamer
- 3 bibliotheek
- 4 collectieve buitenruimte
- 5 studio

CONCLUSIE

In een terugblik op deze masterproef komen we tot het besef dat onze zoektocht naar Onzichtbare Torens in essentie een lange conversatie met stedelijke context is.

Over verschillende schaalniveaus heen, zoeken we ontwerpend de dialoog op met de stad. Haar randvoorwaarden bakenen het architecturaal speelveld af. Gelukkig. Een site van zulke omvang en complexiteit vraagt om aanknopingspunten. In de vele ontwerpbeslissingen en argumenten die we aanwenden, herkennen we voortdurend analogieën, associaties, verwijzingen naar de omgeving. De thesis is er een van verzoenende dubbelzinnigheden: de zichtbare onzichtbare toren interpreteert de stedelijke regel en introduceert een uitzondering.

I
O

I
IO

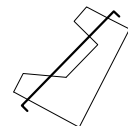

Het gegeven van de toren dwingt ons expliciet bezig te zijn met schaal, proportie, verhouding, geleding, maatvoering... Ze duiden per definitie op relatie: de architectuur verhoudt zich tot iets. De stad. In de lezing van die stad zijn, gedurende de thesis, vele inspanningen geleverd.

Een kernachtige formulering van de opgave, blijkt in wezen een behoorlijk omvattende lading te dekken. Met de oefening vestigen we de aandacht op de voornaamste thema's in architectuur – waarin het fundamenteel gaat om het vormgeven van leefomgevingen.

I
O

I
IO

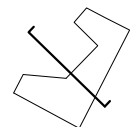

langsdoorsnede (Oosten)

I
O

I
IO

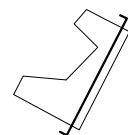

dwarsdoorsnede (Noorden)

I
O

I
IO

dwarsdoorsnede (Westen)

STEDELIJKE INGREEP
ONTWERP
MAQUETTE

BIBLIOGRAFIE

BOEKEN

- POLLACK M. D., Turin 1564 - 1680, The University of Chicago Press, Chicago, 1991
SWINNEN P., Zeven memo's voor een verlichte bouwcultuur, Team Vlaams Bouwmeester, Brussel, 2010
BWMSTR, Pilootprojecten Onzichtbare zorg, Team Vlaams Bouwmeester, Brussel, 2014
DE DECKER P., Woonnood in Vlaanderen, Garant, Antwerpen, 2015

ARTIKEL

- TAELEMAN S., <Hoger bouwen, kleiner wonen>, De Standaard, 12 juli 2017
VAN BROECK L., <Legislating Architecture - de relevantie voor België>, A+, 01 februari 2017
ANDEWEG M., <De ene eenzame is de andere niet>, De Standaard, 05 augustus 2017
DE MEYER R., <In een of ander huis. Detentie op een keerpunt?>, A+, 01 augustus 2016

PUBLICATIES

- VANDEURZEN J., <Kracht van het engagement>, Departement Welzijn, Volksgezondheid en Gezin, Luc Moens, Brussel, 2013
VERSCHAFFEL B., <Face/Façade: van gevels en gezichten>, Gent, 2012

MASTERPROEVEN

- DEYAERT E., <Een architecturale typologie voor een kleinschalige gedifferentieerde strafuitvoering>, UGent, Vakgroep Architectuur en Stedenbouw, 2012

WEBSITES

<http://www.valdofusi.it>, <Comitato Valdo Fusi, le tre piazze>

<http://www.dehuizen.be>, NOLLET L., <Concept van De Huizen: De detentie van de toekomst>

TOESPRAKEN

GEENS K., <Community oriented custody: van gevangenis naar detentiehuis?>, 19 februari 2016

